

Alisa Huttunen

**” JOKU ESIKOINEN ON AINA SE, JOKA
TARKISTAA, ETTÄ KAIKILLA ON TAVARAT
MUKANA JA KAHVIT KAADETTUNA”**

Isosiskon ja esikoisen roolit mediassa

TIIVISTELMÄ

Alisa Huttunen: ”Joku esikoinen on aina se, joka tarkistaa, että kaikilla on tavarat mukana ja kahvit kaadettuna”: Isosiskon ja esikoisen roolit mediassa

Kandidaatintutkielma

Tampereen yliopisto

Yhteiskuntatutkimuksen tutkinto-ohjelma

Huhtikuu 2021

Kandidaatintutkielmassani tarkastelin sitä, millaiseksi isosiskon ja esikoisen rooleja rakennetaan ja miten niitä esitetään mediassa. Rooli voidaan määrittellä normeiksi ja odotuksiksi, joita roolin haltijaan kohdistetaan hänen asemansa mukaan. Syntymäjärjestys määrittelee esikoisen roolia, kun taas isosiskon roolia määrittelevät sekä syntymäjärjestys että sukupuoli. Sukupuolen merkitystä roolin muodostumiseen ei voi olla sivuuttamatta, sillä sukupuoli voi ohjata isosiskon tytöksi ja lopulta naiseksi kasvamista. Instituutioista perhe, päiväkotia ja koulu ovat ympäristöjä, missä tapahtuu tytön rooliin kasvattamista. Historiallisesti tarkasteltuna tyttöjen elämään on liitetty äitiyteen ja perheenemännyyteen valmistautuminen jo lapsesta lähtien, minkä vuoksi esikoisen ja isosiskon roolit ovat muotoutuneet erilaisiksi. Roolit toimivat myös teoriataustana tutkielmassani. Avaan tutkielmani aiheen kannalta olennaisia rooleihin liittyviä käsitteitä, kuten roolikäyttäytymisen, roolikonfliktin, roolistressin ja rooliristiriidan käsitteet. Tutkielman tavoitteena on vastata tutkimuskysymykseeni: millaisiksi isosiskon ja esikoisen rooleja rakennetaan ja miten niitä esitetään mediassa?

Tutkielmani aineisto koostuu 24 verkkouutisartikkelista, mistä kahdeksan käsittelee isosiskoutta ja kuusitoista esikoisuutta. Löysin uutisartikkelit Googlesta käyttämällä erilaisia hakusanoja, kuten ”millainen on isosisko”, ”esikoisuus” ja ”kuopus ja esikoinen”. Löytyneet artikkelit ovat useammasta verkkomediasta: Helsingin Sanomat, MTV-Uutiset, Ilta-Sanomat, Iltalehti, Voice.fi, Anna, Kotiliesi, Terve.fi, Kodinkuvalehti, Iskelmä, Fit, Uusi Suomi, Studio55.fi ja nainen.com. Mediat ovat keskenään erilaisia esimerkiksi lukijakunnan suhteen. Suurin osa aineiston uutisartikkeleista on julkaistu iltapäivälehdissä tai aikakauslehdissä.

Analyysimenetelmänä käytin aineistolähtöistä sisällönanalyysia. Menetelmän avulla muodostin aineistosta seitsemän isosiskoon ja esikoiseen liitettyä roolia: vastuunkantaja, tienraivaaja, esikuva, auttaja, myötäeläjä, johtaja ja opettaja. Aineiston perusteella ei ole yhdentekevää, että osa rooleista kuuluu vain esikoiselle ilman mainintaa sukupuolesta ja osa kuuluu nimenomaan isosiskolle. Tätä havaintoa vahvistaa myös aiheeseen liittyvä kirjallisuus. Sukupuoliroolit näyttävät määrittelevän myös perherooleja. Lukijoiden subjektiiviset kokemukset ja toimittajien omat päätelmät rooleista tasapainottelevat aineistossa. Erityisesti toimittajien päätelmät osoittavat rooleihin liittyvät ulkopuolelta asetetut normit ja odotukset.

Avainsanat: roolit, isosisko, esikoinen, tytön rooli ja media

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

Sisällysluettelo

1.Johdanto	1
2.Teoreettinen tausta	3
2.1.Sosiaaliset roolit.....	3
2.2.Roolin esittämisen vaikeudet.....	5
2.3.Tytön rooliin kasvattaminen.....	6
3.Aineisto ja tutkimusmenetelmä.....	8
3.1.Aineiston esittely	9
3.2.Aineistolähtöinen sisällönanalyysi tutkimusmenetelmänä.....	11
4.Isosiskoon ja esikoiseen liitetyt roolit mediassa.....	12
4.1.Vastuunkantaja.....	14
4.2.Tienraivaaja	16
4.3.Esikuva	18
4.4.Auttaja	19
4.5.Myötäeläjä	22
4.6.Johtaja.....	23
4.7.Opettaja.....	24
5.Pohdinta ja johtopäätökset	26
Lähteet.....	32
Liitteet	36

1.Johdanto

Kun lapsi syntyy perheeseen, lapsi saa samalla asemansa mukana itselleen roolin. Rooli voidaan määritellä normeiksi ja odotuksiksi, jotka kuuluvat roolin esittäjälle (Eskola 1990, 174).

Yhteiskunnassa sosiaalisesti muodostuneet normit ja odotukset ovat kunkin roolin osalta erilaisia. Esimerkiksi vanhempaan ja lapseen kohdistuvat odotukset eivät ole keskenään samanlaisia. Rooleja voidaan jaotella eri tavoin ja yksi tällainen on jako hankittuihin ja saatuihin rooleihin (Davis 1950). Perheeseen syntynyt lapsi ei voi vaikuttaa omaan roolinsa, joten hän kuuluu näistä jälkimmäiseen. Toisin kuin esimerkiksi opettaja on koulutuksensa tai muulla pätevyyden osoittamalla tavalla hankkinut oman roolinsa. Perheiden sisällä on monenlaisia rooleja, kuten esimerkiksi äidin, isän, isosiskon, pikkuveljen ja esikoisen roolit. Osaa perherooleista määrittää position kuuluva sukupuoli (Eskola 1990, 175).

Perherooleista esikoisen rooli kuuluu perheen vanhimmalle lapselle. Toisaalta, jos sisarusten välinen ikäero on yli 4,5 vuotta saattaa nuorempi sisarus kokea olevansa ”toinen esikoinen”, sillä suuri ikäero tarkoittaa todennäköisesti sisarusten hyvin erilaisia tarpeita kuin mitä esimerkiksi puolentoista vuoden välinen ikäero (Blair 2016, 166). Esikoisen ollessa vasta lapsi vanhemmat antavat usein esikoiselle vastuuta ja luottamusta, mikä voi esikoisesta tuntua itsetuntoa kohottavalta. Esikoinen on vanhempien ensimmäinen ja aluksi ainoa lapsi. Hän saa paljon jakamatonta huomiota vanhemmiltaan. Tilanne mahdollisesti muuttuu, kun perheeseen syntyy toinen lapsi. Vanhempien ja esikoisen yhdessä vietetty aika vähenee ja esikoinen saa mahdollisesti vähemmän tarvitsemaansa apua, sekä läheisyyttä. Tästä johtuen esikoinen voi alkaa tekemään enemmän aloitteita vanhempiensa kanssa olemisen eteen ja saattaa kokea torjutuksi tulemisen tunteita, kun vanhempien jakamatonta huomiota keskittyy uuteen vauvaan ja hänen tarpeisiinsa. Saatua huomiota ei olekaan enää ainoastaan positiivista, sillä esikoinen saa vähitellen enemmän moitteita tekemisistään. Lapsi voi kokea nyt huomion keskipisteenä olevan vauvan kilpailijanaan, sillä hän ei välttämättä ymmärrä mitä ympärillä tapahtuu. (Kaulio & Svennevig 2006, 12–13, 23–24.)

Esikoisen rooliin voi samalla liittyä perherooleista myös isoveljen, isosiskon tai ainoan lapsen roolit. Isosiskon rooliin liitetään myös hoitajan ja kasvattajan roolit. Nämä roolit voivat liittyä isosiskon roolissa sukupuoleen, sillä historiallisesti tarkasteltuna tyttöjen elämään on liitetty äitiyteen ja perheenemännyyteen valmistautuminen jo varsin nuorena iässä (Tuomaala 2011, 64). Kun ihmiseen kohdistetaan odotuksia hänen sukupuolensa mukaan, puhutaan tällöin

sukupuoliroolista (Fredrikson 1966, 174). Hoivaajan rooli ei välttämättä päädy aina perheen esikoiselle, sillä usein hoivaajan roolin saa vanhin tytär, isosisko. Näin voi käydä, vaikka perheessä olisi isosiskoa vanhempi veli. (Kaulio & Svennevig 2006, 32.)

Tarkastelen tutkielmassani, *millaisiksi isosiskon ja esikoisen rooleja rakennetaan ja miten niitä esitetään mediassa*. On hyvä huomata, että isosisko ei ole välttämättä esikoinen ja esikoinen voi olla isosisko tai isovelji. Pyrin parhaani mukaan huomioimaan tämän myös omassa analyysissäni. Kuitenkin isosiskon ja esikoisen roolien tarkastelu yhdessä on hedelmällistä, sillä esikoisen roolia määrittelee syntymäjärjestys, kun taas isosiskon roolia määrittelevät sekä syntymäjärjestys että sukupuoli. Sukupuolirooli voi ohjata isosiskon tytöksi ja lopulta naiseksi kasvamista, joten sukupuolen merkitystä ei voi jättää tarkastelematta. Simone de Beauvoirin (1949) mukaan ”*naiseksi ei synnytä, naiseksi tullaan*” mikä osoittaa, kuinka oman sukupuolen edustajaksi lapsi ei automaattisesti synny vaan ympäröivä yhteiskunta kasvattaa lapsesta oman yhteiskuntansa jäseniä (Naskali 2010, 280). Kasvatus tapahtuu niin vanhempien kuin lastenhoitajien ja opettajien toimesta.

Aiempaa tutkimusta isosiskon tai esikoisen rooleista on tehty niukasti. Nimenomaan sosiaalipsykologista tai sosiologista tutkimusta on näistä rooleista vain yhden käden sormin laskettava määrä, mitä löysin hakiessani aiempaa tutkimustietoa aiheesta. Isosiskoudesta ja esikoisuudesta löytyvät tutkimukset ovat pääsääntöisesti psykologian tai kasvatustieteiden aloilta. Esimerkiksi syntymäjärjestyksen vaikutusta persoonallisuuteen on tutkittu paljon ympäri maailmaa. Koska roolinäkökulma ei ole yleinen tarkastelun kohde isosiskoutta tai esikoisuutta tutkiessa yhteiskuntatieteiden alalla, koen tutkielmani aiheen varsin mielenkiintoiseksi ja tarpeelliseksi.

Tutkielmani alussa pohjustan työni aiheita esittelemällä teoreettisen taustan, mihin kuuluvat sosiaaliset roolit, roolin esittämisen liittyvät vaikeudet ja tytön rooliin kasvattaminen. Tämän jälkeen esittelen tutkielmani aineiston ja tutkimusmenetelmän. Menetelmänä käytän aineistolähtöistä sisällönanalyysia. Neljännessä luvussa esittelen aineiston pohjalta tekemäni havainnot ja analysoin aineistoa. Luvun alaotsikot olen nimennyt isosiskoon ja esikoiseen liitettyjen roolien mukaan. Päätän tutkielmani pohdintaan ja johtopäätöksiin, missä pyrin pohtimaan aiheittani teoreettisen viitekehyksen ja aineiston kautta laajemmassa mittakaavassa.

2. Teoreettinen tausta

Tässä luvussa esittelen tutkielmani analyysia pohjustavaa teoreettista taustaa. Ensimmäisenä esittelen luvussa 2.1. rooliteorioiden historiaa. Historiallisesti roolit ovat suhteellisen nuori käsite ja tutkimuskohde. Esittelen luvussa myös työni otsikossa esiintyvän roolin käsitteen, sekä muita rooleihin liittyviä peruskäsitteitä. Luvussa 2.2. kuvaan roolien esittämiseen liittyviä vaikeuksia, koska välttämättä aina roolin esittäminen ei ole roolin esittäjälle tai edes ryhmän jäsenille yksinkertaista. Tähän liittyen esittelen tutkimukseni aiheen kannalta keskeiset käsitteet, kuten roolikonfliktin, roolistressin ja rooliristiriidan. Luvun 2 päätän lukuun 2.3., missä käsittelen tytön ja naisen roolia. Tytön ja naisen roolien kohdalla tuon esille rooleihin kasvattamisen tietoisena tekona. Näihin rooleihin ei kasveta, vaan niihin kasvatetaan.

2.1. Sosiaaliset roolit

Sosiaalisista rooleista puhuttaessa ei voi olla mainitsematta yhdysvaltalaispsykologi Philip Zimbardo. Jo sosiaalipsykologian klassikoksi muodostuneessa Stanfordin vankilakokeessa vuonna 1971 saatiin merkittävää tietoa rooleista ja niiden vaikutuksista ihmisten käyttäytymiseen. Vankilakokeessa varsin tavallisista, mieleltään terveistä ja keskiluokkaisista koehenkilöistä muodostettiin sattumalla vankien ja vartijoiden ryhmät. Vartijoiden tehtävänä oli ainoastaan pitää vangit kontrollissa ilman fyysisen väkivallan käyttöä. Koetilanne piti keskeyttää jo viidentenä päivänä vartijoiden erityisen ihmisarvoa solvaavan ja alentavan käytöksen vuoksi. Koe osoitti kuinka rooli ja aseman tuoma valta ohjaavat ihmisen käyttäytymistä äärimmäisyyksiin asti. Omana aikanaan vankilakoe oli merkittävä roolitutkimukselle, mutta sittemmin koe on saanut ankaraa kritiikkiä ja sitä on pidetty epäeettisenä. (Burr 2002, 56–57.)

Zimbardon ohella sosiologi Erving Goffmania voidaan pitää historiallisesti merkittävänä henkilönä roolitutkimukselle. Goffman käsittää sosiaalisen vuorovaikutuksen näyttämöllä tapahtuvana performanssina, missä ihmiset esittävät erilaisia kohtauksia erilaisissa rooleissa (Goffman 1959). Goffmanin näkemys rooleista luo pohjan muille rooliteorioille. Sosiaaliset roolit voidaan määritellä normeiksi ja odotuksiksi, joita roolin haltija saa asemansa mukana. Rooli tuo mukanaan velvollisuuksia ja oikeuksia, joita yksilö toteuttaa. (Eskola 1990, 174) Esimerkiksi vanhemman rooliin voidaan pitää kuuluvan velvollisuus huolehtia omasta lapsesta. On myös hyvä huomioida,

että osa rooleista muodostuu ikään kuin toisiaan vastakkain (Burr 2002, 68). Isosisko tarvitsee pikkusiskon tai -veljen ollakseen isosisko.

Rooleilla on monta tehtävää, ja yksi niistä on työnjaollinen tehtävä. Esimerkiksi isosiskon rooli pitää sisällään erilaisia työnjaollisia tehtäviä kuin vanhemman rooli. Roolien toinen tehtävä on niiden merkitys identiteetille. (Pennington 2005, 90.) Merkitystä identiteetille voidaan tarkastella esimerkiksi sosiaalisen identiteetin teorian kautta, jonka mukaan näkemys siitä kuka on, muodostuu sosiaalisen kanssakäymisen kautta. Erilaisten suhteiden ja roolien avulla muotoutuu oma identiteetti. Myös sillä on merkitystä, miten identifioimme itsemme moninaiisiin ryhmiin. (Stainton Rogers 2011, 292–293.) Sosiaaliset tekijät eivät ole ainoa tapa muokata ja rakentaa omaa identiteettiä, mutta sosiaalisen identiteetin teoria tuo hyvin esille identiteetin muodostumisen takana olevat sosiaaliset mekanismit.

Rooliteoriaan kuuluu olennaisesti roolikäyttäytyminen, millä tarkoitetaan rooliin kuuluvien vaatimusten noudattaminen eli roolin esittäminen. Muiden tehtävänä on arvioida roolin esittämisen onnistuneisuutta. Välillä arviointi voi olla epäselvää, jos roolin tunnistaminen on hankalaa. Osa rooleista on helpommin ulkopuolelta havaittavissa jo pelkästään ulkonäön tai puhettavan perusteella. (Eskola 1990, 177–178.) Esimerkiksi asemaroolissa olevilla voi olla omat uniformut tai erilaisia roolikalusteita, joilla rooli tehdään muille näkyväksi.

Roolit ohjaavat käyttäytymistä ja yksilön käyttäytymiseen voi vaikuttaa tilanteesta riippuen enemmän sosiaalinen ympäristö, kuin persoonallisuuspiirteet, luonne tai tahdonvoima (Zimbardo 1975, 269). Perhe on yksi merkittävä sosiaalinen ympäristö. Yksilön ensimmäiset roolit alkavat muodostua jo hänen kaikista varhaisimmissa suhteissa; perhesuhteissa. Helen Luceyn (2007) mukaan monesti sosiaalipsykologiassa unohdetaan perheissä luotujen varhaisten suhteiden merkitys ja niiden tutkiminen on tapahtunut sosiaalipsykologian sijaan kehityspsykologiassa. Perheissä opitaan itsestä yksilönä, mutta myös ryhmän jäsenenä. Säännöt koskien lapsen roolia voivat vaihdella perheiden kesken kulttuurista, luokasta, uskonnosta ja sosiaalisista sekä taloudellisista olosuhteista riippuen. (Stainton Rogers 2011, 331.)

Sosiaaliset roolit tai niitä koskevat säännöt eivät ole ikuisia, sillä osa rooleista muuttuu. Yksilötasolla tarkasteltuna ihminen on aina omien rooliensa esittäjä ja aseimensa haltija. Roolit eivät ole kahleita, joihin yksilöiden tulisi jäädä vangiksi. Yksilö voi muokata omaa rooliaan ja sopeuttaa itsensä rooliin haluamallaan tavalla. Rooleihin liittyvät vaatimukset ovat myös tarpeen tullen neuvoteltavissa ryhmän kesken. (Eskola 1990, 180.) Oman näkemykseni mukaan rooleissa toimiminen vaikuttaa yksilöön, mutta yksilö voi myös vaikuttaa rooliinsa eikä roolista tule yksilöllisen kehittymisen tai oman toiminnan este.

2.2. Roolin esittämisen vaikeudet

Välillä roolin esittäminen ja omaksuminen voi olla hankalaa. *Roolikonflikti* kuvaa tilannetta, jolloin yksilön sopeutuminen rooliin on haastavaa rooliodotusten tai roolivaatimusten suhteen. Roolikonflikteja voivat olla roolistressi tai rooliristiriita. (Eskola 1990, 178–179.) *Roolistressin* käsite viittaa vaikeuksiin, joita ihminen voi kokea esittäessään roolia. Stressiä voivat aiheuttaa puutteet taidoissa, kokemuksessa tai asiantuntemuksessa. Jotkin ulkoiset tekijät, kuten ryhmän jäsenten erimielisyyttä aiheuttavat näkemykset siitä, kuinka roolia tulee esittää, voivat aiheuttaa roolistressiä. Ryhmässä voi olla erimielisyyksiä roolin esittämisestä neljästä eri syystä. Ensinnäkin ryhmän jäsenillä voi olla erilaiset odotukset koskien roolia. Toiseksi aina ei ole selvää, miten roolia tulee esittää ja mikä on kiellettyä. Kolmanneksi voi olla erimielisyyksiä, millaisissa tilanteissa roolia tulee esittää. Neljänneksi ryhmän jäsenet voivat olla erimieltä koskien sitä, mikä on roolissa keskeisintä ja ehdotonta. Roolistressiä voi helpottaa mukautumalla muiden odotuksiin tai pyrkiä neuvottelemaan ryhmän jäsenten kesken näkemyksistä ja odotuksista koskien roolia. Roolia voi myös esittää kuten itse sen haluaa, huomioimatta muiden näkemyksiä. (Pennington 2005, 91–92.)

Roolistressin lisäksi *rooliristiriita* on toinen, mikä voi vaikeuttaa roolin odotuksiin ja vaatimuksiin sopeutumista. Rooliristiriidalla tarkoitetaan tilannetta, jossa ihmisillä on eri rooleja. Näihin rooleihin voi kohdistua samaan aikaan ristiriidassa olevia vaatimuksia ja odotuksia. Esimerkiksi naisen voidaan odottaa olevan menestynyt kokoaikainen työntekijä ja samaan aikaan kotona lapsiaan hoivaava äiti. Rooliristiriitaa voi helpottaa yrittämällä sopeutua muiden vaatimuksiin niin hyvin, kuin se on itselle mahdollista. (Pennington 2005, 92.) Toisaalta rooliristiriitaa voi lähteä purkamaan myös pohtimalla, ovatko kaikki henkilöön kohdistuvat roolit välttämättömiä. Esimerkiksi esikoisen saatetaan olettaa toimia lastenvahtina nuoremmille sisaruksille, kun

vanhemmat ovat yhdessä teatterissa. Vanhemmat ovat saattaneet yliarvioida lapsen kehityksen ja asettaneet liikaa vaatimuksia esikoiselle. Tällöin myös vanhempien on hyvä pohtia esikoiseen kohdistuvia useita rooleja, jotka ovat tässä tapauksessa esikoisen, lapsen ja lastenvahdin roolit.

Kumpikin roolikonfliktin tilanteista, roolistressi ja rooliristiriita, voivat olla yksilölle hyvin kuormittavaa ja konfliktin purkaminen saattaa olla hankalaa ja epämiellyttävää. Osassa tilanteita roolit ovat asettuneet eräänlaiseen hierarkkiseen järjestykseen ja tämä järjestys voi auttaa roolikonfliktin ratkaisemisessa. Yksilö voi pitää ylemmän roolin vaatimuksia velvoittavampana kuin alemman vaatimuksen roolia. (Eskola 1990, 179.) Jotta tällaisen ratkaisun tekeminen on mahdollista, tulee yksilön myös pohtia rooleja ja niiden vaatimuksia. Esimerkiksi tilanne, jossa lapsi on kipeä ja lapsen molemmilla vanhemmilla on samana päivänä tärkeä työhön liittyvä kokous, voivat vanhemmat pohtia oman roolinsa tärkeyttä vanhempana ja työntekijänä.

2.3. Tytön rooliin kasvattaminen

Tyttöyttä on tutkittu paljon tyttötutkimuksessa, joka on nuorisotutkimuksen, lapsuudentutkimuksen ja sukupuolentutkimuksen välimaastossa. Tyttöyttä ei nähdä vain biologisena ja psykologisena kasvu- ja kehitysprosessina, vaan tyttöys on paljon muutakin, kuten esimerkiksi kulttuurisia käytäntöjä. Tyttötutkimuksessa huomioidaan lapsuuden ja nuoruuden aikakaudet, unohtamatta sukupuolen tuomaa vaikutusta näihin edellä mainittuihin aikakausiin. Aikakausten ikämääritelmät vaihtelevat tutkimuksien kesken, joten tyttöydelle ei ole määritelty tarkkaa ikää. Tyttötutkimuksessa nähdään yhteiskunnan kahtiajakautunut sukupuolijako keinotekoisena ilmiönä. Tämä kahtiajako tarkoittaa jakoa tyttöihin/naisiin ja poikiin/miehiin, mikä on syntynyt heteronormatiivisen vallan seurauksena. Heteronormatiivista valtaa tuotetaan erilaisissa hyvin arkistuneissa sosiaalisissa ja kulttuurisissa käytännöissä. (Ojanen 2011, 10–11.) Esimerkkinä heteronormatiivisesta käytännöstä voi olla se, miten yhteiskunnassa oletetaan lapsen tarvitsevänsä kasvattajakseen molemmat vanhempansa, jotka ovat keskenään eri sukupuolta.

Tyttöyttä ja tytön roolia tarkastellessa on hyvä ottaa huomioon historiallinen näkökulma. Tämän lyhyen tarkastelun kontekstina on nimenomaan tyttöyden historia Suomessa. Suomen ollessa maatalousyhteiskunta tyttöjen tehtävänä oli tehdä sellaista työtä, mikä oli nimenomaan tytöille ja naisille sopivaa, sillä pojat ja miehet tekivät eri töitä. Vahva sukupuolittunut työnjako muodosti

vähitellen ihannenaisten ja -miehen kategoriat. Ihannenaiseen yhdistettiin äitiys ja perheenemännyys. Konkreettisesti tämä näkyi kansanopetuksen, kotitalousvalistuksen ja emäntäliikkeen kautta. Yhteiskunnallinen opetus ja valistus ohjasivat tyttöjen sen aikaista elämää; mitä tytön kuuluu tehdä ja mitä häneltä odotetaan. Tyttöyden yhtenä ilmentymänä sääty-yhteiskunnassa voidaan pitää piikoja ja palvelijoita, jotka monesti olivat alaikäisiä tyttöjä. (Tuomaala 2011, 60–61.) Sittemmin kaupungistumisen aikaan myös tyttöjä muutti paljon kaupunkeihin. Tuohon aikaan yksi merkittävä tyttöjen elämää muuttanut asia oli koulutus. Koulutuksen tarjoaminen mahdollisti tytöille sosiaalisen nousun. (Tuomaala 2011, 64.)

Koulutus ja kasvatusta kuuluvat tyttöjen elämään tänäkin päivänä. Tytön rooliin kasvattaminen alkaa jo varhain vanhempien ja päiväkodin toimista. Lapsen varhaisessa sosialisatiossa lapselle tuotetaan taidot osallistua yhteiskunnan toimintaan, jota ohjaavat kulttuuriset toimintatavat ja -mallit. Yksi lapsen toimintaa ohjaava tekijä on sukupuoli, jonka kulttuuristen oletusten ja käytäntöjen mukaan lapsen odotetaan toimivan. (Alasuutari 2016, 111.) Varhaiskasvatuksessa lapsi pyritään kohtaamaan ennen kaikkea tasa-arvoisesti, riippumatta hänen sukupuolestaan (Stakes 2005, 15). Päiväkodissa voidaan olettaa yhä tyttöjen ja poikien leikkien olevan erilaisia; tytöt leikkivät nukeilla ja pitivät kotileikeistä, kun taas pojat pitivät autoista ja rakentamisesta (Alasuutari 2016, 119). Jos päiväkodin leikit määräytyvät pitkälti sukupuolijaon mukaan, millaisia ovat mahdolliset sukupuolineutraalit leikit, joissa sukupuolella ei ole merkitystä?

Varhaiskasvatuksen ohella myös peruskoulussa pyritään tasa-arvoiseen *sukupuolineutraaliuteen*, eli näkemään tytöt ja pojat oppilaina, eikä sukupuoltensa edustajina. Sukupuolineutraalius näkyy konkreettisesti esimerkiksi sukupuolen häivyttämisenä peruskoulun virallisista opetussuunnitelmista, mutta koulujen arjessa sukupuoli on yhä merkityksellinen tekijä, jota ei voi jättää huomioimatta. (Käyhkö 2011, 90–91.) Välillä sukupuolittuneita merkityksiä tai käytäntöjä voi olla vaikea tunnistaa tai nähdä niitä ongelmana, ja siksi niitä saatetaankin tukea koulun käytännöissä ja toimintaympäristöissä (Naskali 2010, 279). Opettaja saattaa tiedostamattaan yhdistää tyttö- ja poikaoppilaisiin erilaisia luonteenpiirteitä ja kohdella heitä erillä tavalla. Erään tutkimuksen mukaan opettajat pitivät luokkatilassa perinteisesti tyttöjä kiltteinä ja koulussa menestyvinä, ja poikia tappelevina ja protestoivina (Tarmo 1992, 295). Oppilaita voidaan myös puhutella sukupuolenmukaisina omina erityisinä ryhminään, kuten ”tytöt olkaa hiljaa ja älkää supisko” ja ”pojat on poikia” (Käyhkö 2011, 92).

Keino lisätä koulujen sukupuolineutraaliutta on peruskoulujen tavoite häivyttää sukupuoliin liitettyjä stereotypioita (Metso 1992, 274). Yksi sukupuolistereotypia koulumaailmassa on tyttöjen ja poikien erilaiset kiinnostuksen kohteet. Poikia ohjataan opiskelemaan tyttöjä enemmän luonnontieteellisiä ja matemaattisia aineita, ja käsityöopetus on jakautunut poikien ja tyttöjen erillisiksi käsitöiksi (Naskali 2010, 283). Myös peruskoulun liikuntatunnit pidetään monesti tytöille ja pojille erikseen, koska tyttöjen ja poikien luonnolliset kiinnostuksen kohteet nähdään erilaisina ja näiden kiinnostusten tukeminen edistää sukupuolten tasa-arvoa (Metso 1992, 276). Vaikka päiväkodissa ja peruskoulussa pyritään sukupuolten tasa-arvoiseen kohteluun ja sukupuolineutraaliuuteen, on näiden kahden lapsuusajan instituution arjessa havaittavissa edellä mainituista tavoitteista poikkeavaa toimintaa.

Päiväkoti ja koulu eivät ole ainoita ympäristöjä, missä tapahtuu tytön rooliin kasvatusta. Koti on myös paikka, jossa voidaan ohjata lapsen käyttäytymistä tiettyjen sukupuoliroolien mukaan. Perhettä voidaan pitää sukupuolittuneena instituutioon, jossa uusinnetaan sukupuolta (Jalovaara 165). Vanhempien puhuessa lapsen leluista ja leikistä he saattavat tuottaa sukupuolen käsikirjoitusta, eli millaiset lelut ja leikit sopivat kyseisen sukupuolen edustajalle (Alasuutari 2016, 121). Vanhempien omat käsitykset sukupuolista voivat heijastua myös omien lasten kasvatukseen. Koti ei ole kuitenkaan samanlainen instituutio, kuin mitä päiväkotia ja koulu, joten kotia ja siellä tapahtuvaa kasvatusta eivät määrää ylhäältä annetut säännöt tai ohjeistukset. Loppujen lopuksi tytön rooliin kasvattaminen ei tapahdu vain yhden kasvattajan toimesta, vaan kasvattajia on useita. Esimerkiksi kodin ulkopuolella isovanhemmat tai televisiossa lastenohjelmat voivat myös muovata käsityksiä tytön roolista. Televisio-ohjelmissa jako naisten ja miesten ohjelmiin näkyy jo alle kouluikäisten keskuudessa, mikä osoittaa lastenohjelmien sukupuolittuneisuuden (Suoninen 1992, 234).

3. Aineisto ja tutkimusmenetelmä

Tutkielmassa käyttämäni aineiston ja tutkimusmenetelmän olen valinnut tutkimuskysymykseni mukaan. Tutkimuskysymykseni on: *millaisiksi isosiskon ja esikoisen rooleja rakennetaan ja miten niitä esitetään mediassa?* Ennen tutkimuskysymykseni viimeisintä muotoilua olin pohtinut perheiden sisäisiä rooleja ja Googlen hakutulosten jälkeen päädyin nimenomaan isosiskon ja esikoisen roolien tarkasteluun, sillä näihin löytyi tutkielmaan sopivaa aineistoa. Aluksi pohdin isoveljen roolin ottamista mukaan tarkasteluun, mutta sana ”isoveli” liitettiin Google-hakujeni

mukaan lähinnä tekniikkaan tai näkemykseen isoveljestä totalitaarisen yhteiskunnan vartijana. Näin ollen päädyin tarkastelemaan isosiskon ja esikoisen rooleja.

Seuraavassa alaluvussa esittelen tutkielman aineiston. Aineisto koostuu 24 eri uutisartikkelista. Aineistoni on media-aineisto ja samassa alaluvussa kerron myös media-aineistosta omana tutkimusaineistona. Tarkemmin sanottuna puhun nimenomaan mediatekstistä media-aineistona, sillä aineistoni on kokonaan tekstimuodossa. Uutisartikkeleissa olleet visuaaliset kuvat eivät ole tarkastelussa mukana, koska kuvia oli vain osassa artikkeleita ja siksi päädyin tarkastelemaan ainoastaan tekstiosuutta. Tämän jälkeen perehdyn käyttämäni tutkimusmenetelmäni eli aineistolähtöisen sisällönanalyysiin.

3.1. Aineiston esittely

Tutkielmani aineistona käytän uutisartikkeleita, joita valitsin mukaan 24 kappaletta (ks. tarkemmin Liite 1). Artikkeleista kahdeksan käsittelee isosiskoutta ja kuusitoista esikoisuutta, mutta osassa artikkeleita roolit menevät limittäin, joten luvut ovat suuntaa antavia. Esikoisen roolista löytyi huomattavasti enemmän aineistoa kuin mitä isosiskon roolista ja valitsin lopulta mukaan kaikki enkä rajannut osaa pois, jotta artikkeleita olisi saman verran. Löysin uutisartikkelit Googlesta hakusanoilla ”millainen on isosisko”, ”isosiskon rooli”, ”isosiskous”, ”esikoisen rooli”, ”esikoisuus”, ”kuopus ja esikoinen”. Rajasin aineiston etsimisen vain suomenkielisiin aineistoihin, jotta sisällönanalyysi on helpompi tehdä eikä käännöksiä tarvita. Englanninkielinen aineisto ei välttämättä olisi sopinut suomenkielisen aineiston kanssa, sillä pohdin mahdollisia kulttuurieroja roolien sisällä. Uutisartikkelit löytyivät monesta eri verkkomediasta: Helsingin Sanomat, MTV-Uutiset, Ilta-Sanomat, Iltalehti, Voice.fi, Anna, Kotiliesi, Terve.fi, Kodinkuvalehti, Iskelmä, Fit, Uusi Suomi, Studio55.fi ja nainen.com. Osasta mainitsemistani medioista löytyi useampi uutisartikkeli ja ylivoimaisesti eniten artikkeleita löytyi Voice.fi-sivustolta (5 uutisartikkeliä). Myöhemmin tämä luvun lopussa myöhemmin paneudun uutismedioiden eroihin.

Tein aineistosta muutamia havaintoa koskien aineiston sisällöllisiä eroavaisuuksia. Ensimmäinen eroavaisuus koskee lähteiden käyttöä. Osassa artikkeleista ei ole mainintaa lähteistä ja osassa viitataan suoraan tieteelliseen tutkimukseen tai kirjallisuuteen. Artikkeleissa, joissa lähteitä on käytetty, ovat saman tyyppisiä keskenään. Ne sisältävät lähinnä tieteellisen tutkimustuloksen

referointia tai yleistajuistetun tietokirjan lauseiden suoraa lainaamista. Jos lähteitä on käytetty, on niitä vain yksi mukana uutisartikkelissa. Toinen sisällöllinen eroavaisuus koskee uutisartikkeleiden ääntä. Osassa artikkeleista kuuluu vain toimittajan ääni ja osassa teksti on moniääninen. Tämän eroavaisuuden voi havaita tutkielmassa mukana olevista aineisto-otteista (luku 4), mitkä ovat suoria lainauksia. Moniäänisissä artikkeleissa on lehden lukijoiden omia kokemuksia aiheeseen liittyen ja toimittaja on koonnut kokemukset yhteen. Moniäänisyys tuo tekstin lukijalle lähemmäksi ja tarjoaa mahdollisia samaistumisen kohteita.

Aineistoksi valitsemani uutisartikkelit ovat kirjallisia joukkotiedotuksen tuotteita.

Joukkotiedotuksen tuotteilla voidaan saada paljon sellaista tietoa, mitä muualta ei välttämättä saada. Tällainen tieto voi olla esimerkiksi tietoa erilaisista kokemuksista. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 72–73.) Joukkotiedotustuotteet voidaan lukea kuuluvaksi media-aineistoihin. Ne ovat monesti multimodaalisia eli voivat sisältää erilaisia media-aineistoja, kuten visuaalisia, audiovisuaalisia ja tekstimuotoisia media-aineistoja. Multimodaalisuus on tyypillistä media-aineistoille, sillä verkossa on helppo luoda monipuolista materiaalia. Mediatekstit ovat myös intertekstuaalisia eli ne viittaavat aina yhteen tai useampaan aiemmin julkaistuun tekstiin. Kuten jo aiemmin mainitsin, joissakin aineiston teksteissä on suora lähdeviite johonkin teokseen tai tutkimukseen. Välillä intertekstuaalisuutta ei ole yhtä selkeä havaita. Internet tarjoaa paljon erilaisia mediatekstejä ja aineistoa etsiessä on hyvä huomioida otoksen valinnan kriteerit. Otoksen on tarkoitus olla mahdollisimman edustava joukko tutkittavasta ilmiöstä tai aiheesta. Jotta tutkijan omat henkilökohtaiset mielipiteet tai asenteet eivät liiaksi vaikuta aineiston valintaan, pyritään otos valitsemaan satunnaistamalla. (Vuori 2021.) Satunnaistamalla päästään askeleen lähemmäksi tutkimuksen objektiivisuutta, mikä on tavoiteltavaa kaikenlaisessa tutkimisessa.

Mediatekstejä kirjoitetaan eri tekstilajeissa. Tyypillisiä journalistisia tekstilajeja ovat esimerkiksi uutinen, haastattelu ja kolumni. Jokaisessa journalistisessa tekstilajissa on oma rakenteensa. Rakenteen lisäksi tekstin kieli osoittaa myös, minkä tekstilajin mediateksti on kyseessä. Mediatekstejä esiintyy myös erilaisissa medioissa. Journalistisiin teksteihin vaikuttaa monesti se, millaisessa lehdessä ja/tai verkkoversiossa tekstit lopulta julkaistaan. Sanomalehdet luokitellaan Suomessa valtakunnalliseen pääuutismediaan, maakuntalehtiin ja iltapäivälehtiin. Lehtiä voi luokitella esimerkiksi lukijakunnan tai journalististen käytäntöjen mukaan. (Vuori 2021.) Tämän tutkielman aineistosta kaksi on julkaistu Helsingin Sanomissa, mikä kuuluu pääuutismedioihin. Suurin osa aineiston uutisartikkeleista on julkaistu iltapäivälehdistä tai aikakausilehdissä, sillä

esimerkiksi Iltalehti, Ilta-Sanomat ja MTV-uutiset ovat iltapäivälehtiä, kun taas Anna ja Kotiliesi ovat aikakauslehtiä. Tarkemmin luokiteltuna Anna ja Kotiliesi ovat naistenlehtiä.

Journalistisia tekstejä ohjaavat kielen, rakenteen ja julkaisupaikan lisäksi journalismin yleiset periaatteet. Journalismin avulla voidaan keskustella avoimesti asioista ja saada mitä erilaisempien ihmisten ja väestöryhmien ääniä kuuluviin. Yksi tärkeä journalismin periaatteista on sen yleisön palveleminen. Hyvä journalistinen teksti opettaa ja tulee lukijan lähelle. Jotta lukijan lähelle on helpompi päästä, on potentiaalinen tai tavoiteltu lukijakunta hyödyllistä tunnistaa. (Jaakkola 2013, 17.) Valitsemistani uutisartikkeleista osa on naistenlehtiä, mikä kertoo paljon mahdollisesta lukijakunnasta. Ei liene täyttä sattumaa, että isosiskoudesta ei löytynyt artikkeleita miehille suunnatuista lehdistä. Näin ollen moni uutisartikkeleistani täyttää tämän journalismin periaatteen.

Toinen tärkeä journalismin yleisistä periaatteista on yleisön viihdyttäminen. Viihdyttävä journalistinen teksti välittää tunteita, elämyksiä ja kokemuksia. (Jaakkola 2013, 18.) Monissa valikoimistani uutisartikkeleissa on lukijoiden omia kokemuksia, joista välittyy myös heidän tunteitaan. Tekstien viihdyttävyys ilmenee osassa aineiston uutisartikkeleissa jo otsikosta. Otsikon tulee olla houkutteleva, jotta lukija kiinnostuu lukemaan tekstin. Tämän tarve korostuu verkkojulkaisuissa. Journalismissa puhutaan klikkausjournalismista, joka tarkoittaa klikkausten maksimoinnin tavoittelua. Mitä enemmän klikkauksia, sitä helpompi mainostajia on houkutella sivustoille. (Jaakkola 2013, 153.) Toki journalismia harjoittavat tarvitsevat myös tuloja elättääkseen itsensä, joten mainostajien tuomat tulot ovat tärkeitä. Toisaalta osa verkkomedian otsikoista ei välttämättä kuvaa parhaan mukaan tekstin sisältöä, jolloin otsikko on epäonnistunut sen tehtävässä.

3.2. Aineistolähtöinen sisällönanalyysi tutkimusmenetelmänä

Valitsin tutkimusmenetelmäksi laadullisen menetelmän, koska tarkoitukseni ei ole tehdä tilastollisia yleistyksiä vaan pyrkiä kuvaamaan isosiskon ja esikoisen rooleja media-aineistoa käyttäen. Laadullisessa tutkimuksessa tärkeintä on pyrkiä kuvaamaan ilmiötä, tapahtumaa tai toimintaa mahdollisimman hyvin (Tuomi & Sarajärvi 2018, 73). Käyttämäni tutkimusmenetelmä on sisällönanalyysi. Sisällönanalyysia voidaan pitää laadullisen aineiston perusanalyysimenetelmänä ja

se soveltuu monenlaiseen tutkimukseen, kuten kirjoitettujen, kuultujen tai nähtyjen sisältöjen analysointiin (Tuomi & Sarajärvi 2018, 78.)

Sisällönanalyysia on olemassa kolme erilaista, jotka ovat aineistolähtöinen, teoriasidonnainen ja teorialähtöinen analyysi (Tuomi & Sarajärvi 2018, 83). Aineistolähtöisen sisällönanalyysin tavoitteena on luoda tutkimusaineistosta eheä teoreettinen kokonaisuus. Analyysin tarkoituksena on, ettei millään aikaisemmilla havainnoilla, tiedoilla tai teorioilla ei ole merkitystä sen kanssa, miten analyysin toteuttaa tai millainen on analyysin lopputulos. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissa on vaarana, että esimerkiksi tutkimuksen tekijän valitsevat havainnot, tutkimusasetelma ja menetelmä eivät ole objektiivisia ja anna näin ollen täysin objektiivista tietoa. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 80.) Tiedostin itse tämän analyysia tehdessä, jottei oma subjektiivinen kokemukseni isosiskona ja esikoisena vaikuta analyysin tekemiseen tai sen lopputulokseen. Pohdin enemmän kokemustani rooleista luvussa 5, sillä mielestäni lyhyt omien kokemusten esille tuominen voi parhaimmillaan antaa jotakin uutta tutkielmani aiheelle.

Sisällönanalyysin tekemisen aloitin koodaamalla aineistoa, eli etsin aineistosta ne kohdat, jotka vastaavat tutkimuskysymykseeni. Tämän jälkeen pelkistin eli redusoin, mikä tarkoittaa aiemmin koodattujen ilmaisujen pelkistämistä. Pelkistuksen avulla voidaan joko pilkkoa osiin alkuperäisilmauksia tai tiivistää niitä. Pelkistuksen jälkeen seuraavana vaiheena on ryhmittely eli klusterointi. Ryhmittelyn ideana on samankaltaisuuksia ja/tai eroavaisuuksien etsiminen aineistosta. Samaa kuvaavat käsitteet ryhmitellään ja yhdistetään omiin alaluokkiin ja alaluokat nimetään jollakin sen sisältöä kuvaavalla käsitteellä. Tässä kohtaa alkoi jo hahmottumaan, millaisesta ilmiöstä on kyse. Alaluokkien muodostamisen jälkeen ryhmittelin ja yhdistelin alaluokkia, sekä loin yläluokat. Tämän jälkeen muodostin pääluokat, jotka nimesin pääluokan sisällön mukaan. Pääluokkien tarkoituksena on kuvata aineistosta nousevaa ilmiötä mahdollisimman yksinkertaista. Viimeisenä vaiheena oli aineiston abstrahointi eli käsitteellistäminen, minkä jälkeen yhdistetään pääluokat ja luodaan yhdistävä luokka.

4. Isosiskoon ja esikoiseen liitetyt roolit mediassa

Aineistossa isosiskon ja esikoisen roolit pitävät sisällään muita rooleja. Nämä roolit ovat *vastuunkantaja, tienraivaaja, esikuva, auttaja, myötäeläjä, johtaja ja opettaja*. Osa rooleista

kuuluu isosiskoille, osa esikoisille ja osa molemmille. Alaluvuissa avaan tarkemmin keille nämä roolit kuuluvat. Tämä on mielestäni hyvin olennaista roolien kokonaiskuvan kannalta. Ei ole yhdentekevää, että osa rooleista kuuluu vain esikoiselle ilman mainintaa sukupuolesta tai nimenomaan isosiskolle. Sukupuoli vaikuttaa merkitsevän roolien muodostumiseen perinteisten sukupuoliroolien kautta, jotka ohjaavat niin kasvatusta kuin käyttäytymistä.

Olen koonnut taulukkoon 1 löytämäni roolit, missä vasemmassa sarakkeessa on roolin nimi ja oikeassa sarakkeessa aineisto-ote havainnollistamaan roolia lyhyesti. Seuraavissa alaluvuissa käsitelen aineistossa esiintyviä rooleja ja havainnollistan näitä aineisto-otteilla, jotka auttavat hahmottamaan roolia. Jokaisen aineisto-otteen kohdalle olen seuraavissa alaluvuissa myös lisännyt tiedot julkaisupaikasta ja -päivästä.

Taulukko 1. Aineistosta esiin tulleita isosiskon ja esikoisen rooliin liitettyjä rooleja, sekä aineistoesimerkit rooleista.

Rooli	Aineistoesimerkki
Vastuunkantaja	<i>”Esikoiset ovat tottuneet kantamaan vastuuta ja pitämään lankoja käsissään.”</i>
Tienraivaaja	<i>”Olen tallannut polun helpoksi nuoremmille.”</i>
Esikuva	<i>”Isosisko yritti olla pienestä pitäen hyvä roolimalli.”</i>
Auttaja	<i>”He ovat auttaneet vanhempiansa sisarusten hoidossa näiden synnyttyä.”</i>
Myötäeläjä	<i>”Hän leikkii kanssasi, lukee sinulle iltasatuja ja on aina valmis seikkailuihin.”</i>
Johtaja	<i>”Monopolia pelatessanne saatte edelleen riidan aikaiseksi-ja sinä yrität määrätä sääntöjä, oletan vanhin.”</i>
Opettaja	<i>”Isosiskot ovat kovia neuvomaan, ohjaamaan ja jakavat jopa kyllästymiseen asti oivalluksia elämästä pikkusisarilleen.”</i>

4.1. Vastuunkantaja

”Joskus esikoisen on pitänyt kantaa vastuuta silloin, kun vanhempien elämänhallinta on ontunut.”
(Helsingin Sanomat 20.4.2016)

Vastuunkantajan rooli kuuluu sekä isosiskolle että esikoiselle, sillä aineistosta on saman verran mainintoja vastuunkantajan roolin alle. Vastuunkantaja ei välttämättä ota vastuuta itse, vaan vastuu nimenomaan annetaan. Aineistossa vastuunkantaminen näyttäytyy pakotetulta, kuten seuraavassa aineisto-otteesta todetaan ytimekkäästi *”Hänen on pakko kantaa vastuuta.”* (Terve.fi 19.6.2017). Pakottavuus kuvaa roolin vaihtoehdottomuutta; vastuuta on kannettava, vaikka tilanne olisi mikä tahansa. Yksi rooliin kuuluva osa-alue on vastuunkantaminen omista vanhemmista. Tämän luvun alussa olevasta otteesta ei ilmene esikoisen ikää, jolloin vanhemmista on tullut kantaa vastuuta. Sillä, onko esikoinen ollut esimerkiksi alakouluikäinen tai täysi-ikäinen antaisi perspektiiviä siitä, onko vastuu ollut ikään nähden millaisessa suhteessa. Toisaalta seuraavan otteen tilanteessa lukija kertoo, kuinka vanhempien ikääntyminen on hänen vastuullaan *”Edelleen kannan enemmän vastuuta esimerkiksi ikääntyvistä vanhemmistamme.”* (Helsingin Sanomat 20.4.2016). Vastuunkantaminen omista ikääntyvistä vanhemmista voi liittyä esimerkiksi hoivaan tai asioiden hoitamiseen toisen puolesta. Ikääntyvien vanhempien kohdalla on nostettu keskusteluun lasten elatusvastuu omista vanhemmista (YLE 2014). Elatusvastuu nostaisi oletettavasti ikääntyneiden omien lasten rahallisia kustannuksia muun vastuun lisäksi.

”Päälleni on kaadettu paljon vastuuta perheen sisäisestä dynamiikasta.” (Kodinkuvalehti 11.12.2014)

Omien vanhempien vastuunkantamisen lisäksi perheen sisällä näkyy oletus esikoisen tai isosiskon vastuunkantaminen perhedynamiikasta. Perhedynamiikka muodostuu kaikkien perheenjäsenten välisestä vuorovaikutuksesta, perheen sisäisistä suhteista ja jännitteistä, sekä perherooleista (Korvela 2003, 5). Oli esikoisen tai isosiskon ikä mikä tahansa, vastuu perhedynamiikasta ei tulisi olla lasten vastuulla, sillä esimerkiksi vastuunkanto perheenjäsenten vuorovaikutuksesta on yhtä lailla kaikkien perheenjäsenten vastuulla. Perhedynamiikan lisäksi vastuu tuntuu olevan myös perheiden keskeisistä asioista huolehtimista, kuten seuraavassa otteesta ilmenee *”Hän ottaa vastuun vanhempien syntymäpäivälahjojen hankinnasta ja yhteisten lomamatkojen järjestelyistä.”* (Anna 16.8.2016). Sinänsä lahjojen hankinta tai lomien suunnittelu voi olla mielekäästä puuhaa,

mutta ainainen vastuu lahjoista voi olla kuormittavaa ja stressaavaa. Etenkin, jos vastuunkatoa on odotettu pitkin elämää, kuten seuraavassa lainauksessa ilmenee *”Jouduin tekemään enemmän kotitöitä ja minulta odotettiin jo nuorena enemmän vastuunkantoa perheen yhteisistä asioista.”* (Kodinkuvalehti 11.12.2014) Tilanne voi kärjistyä, jos oletukset tuntuvat kohtuuttomilta tai niistä ei ole neuvoteltu, kuten aineistossa mainitaan tästä *”Jos muu perhe olettaa esikoisen ottavan vastuun asioiden järjestämisestä, tilanne voi kärjistyä.”* (Helsingin Sanomat 20.4.2016). Tilanteen kärjistyminen voi tässä tapauksessa olla konfliktitilanne perheenjäsenten välillä.

”Esikoinen ottaa myös rakkaudessa herkästi vastuunkantajan roolin.” (Kotiliesi 8.5.2018)

Vastuunkantaminen tuntuu jopa ominaisuudelta, mikä oletetaan vastuunkantajalla olevan elämän eri osa-alueilla. Osa-alueista yksi on rakkauselämä. Aineistossa toimittaja olettaa esikoisen ottavan vastuun hyvin konkreettisista asioista, kuten treffien suunnittelusta. *”Esikoiset ottavat mielellään myös vetovastuun tapaamisten tai treffien suunnittelusta.”* (Voice.fi 27.3.2020). Vastuunottaminen on tässä tapauksessa myös jotain sellaista, mitä esikoiset tekevät toimittajan mukaan mielellään. Nimenomaan vastuunkantaminen ja vastuunottaminen rakkaudessa nousivat esiin esikoisten parisuhteisiin liittyvissä artikkeleissa. Osassa uutisartikkeleissa mainitaan myös kenen kanssa esikoiset sopivat parhaiten parisuhteeseen. Toimittajien mukaan esikoiselle sopivin olisi vastuuton ja hoivaa kaipaava kuopus. Samaisissa artikkeleissa esitetään kahden esikoisen välinen parisuhde lähes mahdottomana, sillä molempien esikoisten oletetaan haluavan olevan vastuussa kaikesta. Toimittajat eivät perustele heidän tekemiään päätelmiä kirjallisuudella tai muilla lähteillä, joten artikkelit tuntuvat mediahuomion hakemiselta. Tämä havainto kuvaa hyvin verkkomedian tavoitetta saada mahdollisimman paljon klikkauksia ja sitä kautta olla mahdollisimman houkutteleva mainostajille (Jaakkola 2013, 151–152). Mediahuomion hakeminen on sinänsä perusteltua, jos halutaan mainostajia ja sitä kautta tehdystä työstä tuloja.

”Ei luota muiden kykyyn hoitaa asioita.” (Fit 8.10.2014)

”Hän varmistaa, että onhan pikkusisar syönyt, auttaa kotiläksyissä ja lainaa tälle vaatteitaan.” (MTV-Uutiset 2.1.2016)

Vastuunkantaminen voi olla myös huolehtimista. Huolehtiessa voi tuntua siltä, ettei luota muiden kykyyn hoitaa asioita ja ottaa asian itse huolehdittavakseen. Aineiston perusteella huolehtiminen on

nimenomaan käytännön asioista huolehtimista, kuten pikkusisaruksen syömisistä, huolehtimista. ”*Isosisko ottaa sisaruksiinsa helposti varavanhemman roolin.*” (Fit 8.10.2014) kuvaa kuinka rooli muistuttaa varavanhemman roolia. Nimenomaan pikkusisarusten syömisestä huolehtiminen ja auttaminen heidän kotiläksyissään ovat sellaisia asioita, joita vanhemmat voivat lapselleen tehdä. On kuitenkin eri asia, tarvitsevatko pikkusisarukset ikänsä puolesta edellä mainituissa asioissa huolehtijaa vai ei. Toisaalta ”*Huolehdiin pikkusisaruksistani, nykyisin miehestäni ja lapsistani*” (Kodinkuvalehti 11.12.2014) osoittaa kuinka huolehtiminen voi olla jotain sellaista, minkä kokee läpi elämän itselleen tärkeäksi ja luonnolliseksi tehtäväksi. Lainauksesta ei tule esiin onko kyse esimerkiksi täysin terveestä miehestä ja lapsesta, jotka tarvitsevat erityistä huolehtimista ja hoivaa. Huolehtijan rooli voi ulottua myös oman perheen ulkopuolelle, kuten erään lukijakokemuksen mukaan ”*Olen vieläkin se huolehtiva isosisko kaikkialla: parisuhteessa, äitinä, harrastuksissa, työssä.*” (Kodinkuvalehti 11.12.2014). Rooli voi olla niin näkyvä, että perheen ulkopuoliset henkilötkin saattavat huomata huolehtimisen. ”*Joku esikoinen on aina se, joka tarkistaa, että kaikilla on tavarat mukana ja kahvit kaadettuna.*” (Kodinkuvalehti 11.12.2014) kuten eräs lukija on huomannut ystäväpiirissään tapahtuvan.

4.2. Tienraivaaja

”*Hän on se, joka raivaa sinulle tien.*” (Voice.fi 12.10.2016)

”*Olen tallannut polun helpoksi nuoremmille.*” (Kodinkuvalehti 11.12.2014)

Tienraivaajan rooli kuuluu tyypillisesti isosiskolle, sillä esikoisen kohdalla mainintoja löytyi vain murto-osa. Tienraivaaja raivaa nimensä mukaisesti tietä ja tässä tapauksessa tie raivataan nuoremmille sisaruksille. Aineistossa käytetään synonyymia tien raivaamiselle polun talleamista. Kuitenkin tienraivaaminen sopii tässä kohtaa paremmin rooliin, sillä tienraivaaminen näyttäytyy aineistossa enemmän taisteluna kuin rauhanomaisena tekona, kuten seuraavassa otteessa ”*Isosiskot ovat käyneet taistelut, mitä saa tehdä ja mitä ei.*” (Kodinkuvalehti 11.12.2014). Taistelua on käyty siitä, mitä on sallittua tehdä ja mitä ei. Aineistossa ei mainittu millaisten asioiden kohdalla tienraivaamista on tapahtunut. Ovatko ne olleet sellaisia asioita mihin liittyy sosiaalista vertailua tai vaikutusta? Esimerkiksi isosiskot tai esikoiset ovat voineet ottaa mallia lähipiirin lapsilta. Toisaalta suurin osa aineistosta löytyneistä maininnoista koskien tienraivaamista liittyy nimenomaan

isosiskoon ja ”*Kaikkein eniten vapauksia ja etuoikeuksia oli esikoispojalla.*” (Kodinkuvalehti 11.12.2014). Sukupuolella voi olla vaikutusta myös siihen, miten lapsia kohdellaan esikoisasemassa.

”*Isosiskot ovat useimmiten joutuneet elämään varsin tiukkojen sääntöjen alla.*” (MTV-Uutiset 2.1.2016)

Tienraivaajan rooli sisältää aineistosta löytyneet maininnat tiukoista rajoista ja säännöistä sekä tiukasta kurista. Nämä eivät koskeneet aineiston mukaan perheiden nuorempia lapsia, ainoastaan esikoisia ja isosiskoja. Aineistosta ei tullut esille millaiset olivat nämä vanhempien asettamat rajat ja säännöt. Myös nuorempien sisarusten kokemuksissa tunnustetaan isompien sisarusten tiukempi kuri, rajat ja säännöt, kuten eräässä uutisartikkelissa ”*Rajoja ei asetettu kuten isosiskolle.*” (Kodinkuvalehti 11.12.2014). Vanhempien asettamat tiukat rajat ja säännöt voivat olla osoitus välittämisestä, mitä välttämättä lapsi ei ymmärrä. Tilanne on kuitenkin erilainen, jos vanhemmat kohtelevat eri tavoin perheen esikoista, keskimmäistä ja kuopusta. Silloin tilanne voi tuntua epäreilulta ja herättää kysymyksiä.

”*Esikoisen voisi sanoa olevan 'harjoituskappale'.*” (MTV-Uutiset 2.1.2016)

Perheen ensimmäistä lasta voidaan pitää tuoreiden vanhempien eräänlaisena ”harjoituskappaleena”, jolloin vanhemmuutta vielä harjoitellaan eikä oma vanhemman rooli ole vielä täysin muotoutunut. Tämä tunnustetaan myös monessa esikoisuuteen liittyvissä teoksissa. Harjoituskappale sanana kuvaa, kuinka vanhemmuus on aluksi harjoittelua ja harjoitteluun voidaan pitää kuuluvan epäonnistumiset, onnistumiset, uuden oppiminen ja kehittyminen. Ennen esikoisen syntymää vanhemmat ovat saattaneet lukea erilaisia vanhemmuuteen ja kasvatukseen liittyviä oppaita. Oma kasvatustyyli saattaa olla vielä löytämättä esikoisen kohdalla. ”*Kun vanhemmat odottavat ensimmäistä lastaan, he stressaavat usein taitojaan vanhempina. Se saattaa näkyä ylisuojelevana käytöksenä.*” (Helsingin Sanomat 20.4.2016). Aineiston mukaan ylisuojeleva käytös voi kohdistua nimenomaan esikoiseen. Ylisuojeleva käytös tulee esille myös aiemmin mainittujen tiukkojen rajojen ja sääntöjen kautta. Toisaalta vanhemmat voivat olla ylisuojelevia, koska stressaavat vanhemmaksi tuloa. Esikoiseen vanhemmat saattavat kohdistaa myös paljon toiveita, odotuksia,

haaveita ja vaatimuksia, koska lapsi on heille ensimmäinen ja lapsi saa vanhempiensa jakamattoman huomion. Aluksi ainoana lapsena esikoinen on synnyttyään huomion keskipisteenä ja vanhemmat voivat keskittyä häneen. Myöskään häntä ei voida verrata muihin sisaruksiin eikä esikoinen itse voi verrata itseään muihin sisaruksiin, sillä muita sisarusia ei välttämättä ole vielä syntynyt.

”Päiväkirjojen sivut sen sijaan ovatkin täyttyneet tästä turhautumisesta ja epäoikeudenmukaisuudesta.” (MTV-Uutiset 2.1.2016)

Odotukset ja vaatimukset sekä tiukat rajat ja säännöt suhteessa pikkusisaruksiin voivat tuntua epäoikeudenmukaiselta. *”Isosiskostaan puolestaan tämä saattaa tuntua epäreilulta: miksi minä en saanut samanlaisia vapauksia?”* (MTV-Uutiset 2.1.2016). Etenkin muiden sisarusten vapaudet ovat nostattaneet epäoikeudenmukaisuuden tunteita, eivätkä niinkään esimerkiksi höllemmät rajat. Erään uutisartikkelin mukaan koettu epäoikeudenmukaisuus voi nousta pintaan vasta vanhempien kuoleman jälkeen. Epäreilouden lisäksi turhautuminen tulee ilmi aineistossa.

Epäoikeudenmukaisuus tuntuu olevan jotain sellaista, mitä pidetään omana tietona eikä jaeta eteenpäin muille perheenjäsenille. Tämä vahvistaa näkemystä yksin pärjäämisestä ja itsenäisyydestä.

4.3. Esikuva

”Isosiskot miettivät valintojaan ja tekojaan eri näkökulmasta, sillä he tietävät pikkusisarien katsovan heitä ylöspäin ja jopa matkivan heitä.” (2.1.2016)

Esikuvan rooli kuuluu pääosin isosiskolle, sillä vain yksi maininta koski esikoisuutta ilman sukupuolta. Esikuvan rooliin kuuluu ennen kaikkea roolimallina toimiminen perheen pienemmille sisaruksille. Roolimalli on henkilö, josta voidaan ottaa mallia. Aineistossa roolimalli näyttäytyy henkilönä, kenestä otetaan mallia läpi elämän ja roolimallina oleminen alkaa jo pienestä pitäen. Aineiston mukaan isosisko tiedostaa myös itse toimivansa roolimallina. Siitä ei ollut mainintaa kenen toimesta isosiskosta on tullut roolimalli, ovatko esimerkiksi vanhemmat pyytäneet suoraan tai epäsuorasti isosiskoa toimimaan pikkusisaruksille roolimallina.

Aineiston mukaan rooli voi olla hyvin voimakkaasti läsnä arkisissa tekemisissä tai valinnoissa. Tekemisiä tai valintoja ei tarkemmin avattu. Yksi viittaus koskien vastuuttomuutta ja itsehillintää on mielenkiintoinen maininta ”*Vaikka isosisko olisi halunnut heittäytyä vastuuttomaksi ja pitää hauskaa, useimmiten hän on saattanut hillitä itseään näyttääkseen hyvää mallia pikkusisarelleentai on ainakin pyrkinyt peittelemään tekosiaan.*” (MTV-Uutiset 2.1.2016). Kyseinen ote on toimittajan kirjoittama eikä lukijan oma kokemus, joten toimittaja saattaa olettaa isosiskon käyttäytyvän vastuullisesti ja näyttämään mallia pikkusisaruksilleen. Toimittajan mukaan vastuuttomuus ja hauskanpito ovat jotakin sellaista, mitkä eivät kuulu isosiskon rooliin.

”*Tulet aina ihaillemaan häntä.*” (Voice.fi 12.11.2015)

Roolimallina toimimisen lisäksi esikuvan rooliin kuuluu ihailun kohteena ja esikuvana oleminen. Ymmärrän roolimallin ja esikuvan eron niin, että esikuvana toimivaa henkilöä ihailaan ja hänet ikään kuin asetetaan korkeammalle jalustalle. Roolimallia ei samalla tavalla aseteta jalustalle. Isosiskon ihailu näyttäytyy aineistossa oletettavana toimintana. Konkreettisia esimerkkejä siitä, millaista ihailu on ei aineistossa sen tarkemmin kuvattu. Ihailun kohteena oleminen voi myös tuoda paineta ihailun kohteelle.

4.4. Auttaja

”*Hän auttaa sinua niin kotiläksyissä kuin vaikka työelämässäkin.*” (Voice.fi 12.10.2016)

Auttajan rooli kuuluu todennäköisemmin isosiskolle, sillä lähes kaikki maininnat ovat isosiskoista kertovista uutisartikkeleista. Auttaminen vaikuttaa ulottuvan niin kotiläksyihin kuin työelämään, joten käsitän auttamisen hyvin laajana toimintana. Aineistossa auttamista kuvataan hyvin konkreettisesti, mikä auttaa hahmottamaan auttajan roolia. Isosiskolle tuntuu kuuluvan myös auttaminen tyylin, pukeutumisen ja kauneudenhoidon suhteen ”*Isosisko on se, joka auttaa oman tyylin löytämisessä.*” (Voice.fi 12.10.2016). Tällainen tekeminen voi olla isosiskolle mieluista tekemistä yhdessä pikkusisarusten kanssa ja hän voi päästä näyttämään sellaista heille, mikä ei kuulu vanhempien rooliin. Tyttöjen keskuudessa suosittuja leikkejä ovat Barbie-nukeilla ja poneilla

leikkiminen. Erityisesti tytöt pitävät näissä leikeissä niiden kampaamisesta, sekä kaunistamisesta. (Suoninen 1992, 229–230.)

Toisaalta tyttöjen leikeiksi mielletään myös muilla nukeilla ja pehmoilla leikkiminen, sekä hoiva- ja kotileikit (Alasuutari 2016, 119). Näin ollen myös leikit voivat ohjata omaa kiinnostusta ja roolin muotoutumista. Aineiston mukaan yksi isosiskon tärkeä tehtävä auttajan roolissa on pikkusisarusten luottamus isosiskojen apuun. ”*Siskollesi voit aina soittaa, tulipa elämässäsi eteen minkälaisia kriisejä tahansa.*” (Anna 16.8.2016). Ilmeisesti isosiskot ovat valmiita auttamaan kaikenlaisissa tilanteissa ja paikoissa ”*Vaikka asuisitte kaukana toisistanne, voit luottaa siskosi apuun.*” (Anna 16.8.2016). Toisaalta kaikki aineistossa esiintyneet maininnat luottamuksesta isosiskon avunantoon ovat toimittajien kirjoittamia, eikä lukijoiden kokemuksia. Toimittajat vaikuttavat olettavan, että isosiskojen kuuluu tarjota auttavaa kättä aina tarvittaessa.

”*He ovat auttaneet vanhempiansa sisarusten hoidossa näiden synnyttyä.*” (Iltalehti 18.1.2017)

Aineiston mukaan auttaminen ei ole vain pikkusisarusten auttamista, sillä rooliin näyttää kuuluvan myös vanhempien apuna toimiminen. Aineiston mukaan vanhempien auttaminen voi olla esimerkiksi nuoremmille sisaruksille lelujen tai vaatteiden valitseminen. Myös hoitaminen kuuluu auttajan tehtäviin. Aineistossa käytetään nimenomaan hoidon eikä hoivan käsitettä, mutta toisaalta välillä käsitteet voivat arkipuheessa mennä päällekkäin. Hoiva- ja hoitotyöntekijöiden sekä tutkijoiden mukaan hoivan ja hoidon erot käsitteinä eivät ole yksiselitteisiä, sillä osa näkee hoivan kuuluvan hoitoon ja osa erottaa nämä kaksi toisistaan (Aarva 2009, 209). Näin ollen tuon myös hoivan käsitteen esille. Hoivalla vastataan toisen ruumiilliseen avun tarpeeseen (Vuori 2010, 116). Hoitoala on perinteinen esimerkki naisvaltaisesta alasta (Korvajärvi 2010, 188). Jakoa naisten ja miesten aloihin voidaan kutsua sukupuolen mukaiseksi segregatioksi (Korvajärvi 2010, 183).

Aineiston mukaan kaikkien aineisto-otteiden osalta ei ole selvää puhuuko niissä isosisko, vai esikoinen, kuten seuraavassa otteessa ”*Murrosikäni meni ohi, kun vain hoidin pikkusiskoja.*” (Kodinkuvalehti 11.12.2014). Osassa otteissa sukupuoli tulee esille paljon selvemmin, kuten ”*Hoivaajan roolin ottaa usein vanhin tytär.*” (Terve.fi 19.6.2017). Kun tarkastellaan sukupuolten välistä hoivataakkaa voidaan todeta, että taakka on pääosin naisten kannettavana (Vilkko ym. 2014,

236). Isosiskon rooliin liitetty hoivaaminen ja hoitaminen voi olla myös tytön rooliin kasvattamisessa nähtävää valmistautumista äitiyteen ja perheenemännyyteen. Hoivaamista pidetään nimenomaan äitiydessä keskeisenä toimintana (Vuori 2010, 116).

”Isosisko haluaa kuitenkin olla pikkusisarensa tukena ja on valmis kuuntelemaan tätä.” (MTV-Uutiset 2.1.2016)

Auttajan rooli ei ole vain auttamista, vaan rooliin kuuluu myös pikkusisarusten tukeminen. Tukeminen voi olla konkreettisesti pikkusisarusten huolien ja murheiden kuuntelemista ja myös vierellä pysymistä tilanteessa kuin tilanteessa. *”Hän tukee sinua kaikessa”* (Voice.fi 12.11.2015) osoittaa, miten tukemisen odotetaan koskevan pikkusisaruksen kaikenlaista toimintaa. Otteen mukaan isosiskon velvollisuus on tukea aivan kaikessa, mutta onko tukeminen isosiskolle eräänlainen velvoite? Vanhempien rooliin voidaan pitää kuuluvan omien lasten tukeminen ja näin ollen velvollisuus pikkusisaruksen tukemisesta tulee hyvin lähelle vanhemman roolia. Toisaalta isosisko tulee lähelle terapeutina toimimista, sillä *”Isosisko on ilmainen terapeutti.”* (Anna 16.8.2016). Ymmärrän tässä kontekstissa terapeuttiin viittaamisen tarkoittavan tukena ja kuuntelijana olemista, enkä terapeutin koulutuksen saanutta henkilöä. Tukemiseen kuuluu lisäksi nuorempien sisarusten kannustaminen. *”Hän on kannustanut sinua syntymästäsi lähtien, ja tekee niin myös tulevaisuudessa!”* (MTV-Uutiset 11.4.2016). Kannustaminen näyttäytyy oletettavana toimintana läpi pikkusisaruksen elämän.

”Jos sinulla on isosisko, sinulla on elämässäsi henkilö, joka tulee aina pitämään puoliasi.” (Anna 16.8.2016)

Nuorempien sisarusten puolien pitäminen kuuluu auttajan rooliin. Puolien pitäminen voi tarkoittaa konkreettisesti esimerkiksi seuraavaa *”Hän puuttuu asiaan, jos saa kuulla pikkusisartaan kiusattavan tai kohdeltavan huonosti.”* (MTV-Uutiset 2.1.2016). Oman pikkusisaruksen huono kohtelu tai kiusaaminen muiden henkilöiden toimesta voi tuntua pahalta. Asiaan puuttumisella hän voi osoittaa toisen ihmisen välittämisen ja tässä kontekstissa kyse on omien pikkusisarusten välittämisestä. Puolien pitäminen ei välttämättä tarkoita ainoastaan puolustuskyvyttömän lapsen puolien pitämistä, sillä saman oletetaan jatkuvan aikuisuuteen asti *”Hän puolusti sinua jo lapsena,*

ja niin hän tekee myös aikuisena.” (Anna 16.8.2016). Toisaalta puolien pitäminen näyttäytyy aineiston perusteella toimintana, jota toimittajat olettavat isosiskolta. Pikkusisarusten puolustamisessa ja puolien pitämisessä isosisko näyttäytyy eräänlaisena supersankarina, joka on aina valmis puolustamaan ja auttamaan.

4.5. Myötäeläjä

”Hän leikkii kanssasi, lukee sinulle iltasatuja ja on aina valmis seikkailuihin.” (Voice.fi 12.10.2016)

Myötäeläjän rooli kuuluu aineiston mukaan isosiskolle. Tähän rooliin kuuluu olennaisesti sisarusten kanssa eläminen ja yhteinen ajanvietto. Isosiskon oletetaan tekevän lapsuudesta hauskaa, kuten seuraavassa lainauksessa: *”Hän tekee lapsuudesta hauskaa.*” (Voice.fi 12.10.2016). Isosisko asuu todennäköisesti pikkusisarusten kanssa saman katon alla ja näin ollen heillä on mahdollisuus tehdä arkisia asioita yhdessä. Edelliset kaksi aineisto-otetta viittaavat siihen, miten monipuolista tekemistä sisarukset voivat tehdä yhdessä. Yhdessä tekeminen voi olla leikkimistä, iltasatujen lukemista, seikkailua, nauramista tai hauskojen juttujen jakamista. Usea aineisto-otteista viittaa yhdessä tekemiseen nimenomaan lapsuudessa, mutta yhdessä tekeminen voi jatkua myös aikuisuudessa esimerkiksi lapsuutta muistellen. Tämä tulee ilmi seuraavasta aineisto-otteesta *”Hänen kanssaan voit muistella rauhassa lapsuutta ja nauraa hassuille perhejutuille, joista kukaan muu ei ehkä osaa ottaa iloa irti.*” (Voice.fi 12.10.2016). ”Perhejutut” ovat mahdollisesti sellaisia juttuja, mitkä vain perheenjäsenet muistavat ja tunnistavat.

”Hän elää myötätuntoisena mukana virheidesi morkkiksessa” (Voice.fi 12.11.2015)

Myötäeläjän rooli ei ole ainoastaan hauskanpitoa ja seikkailua, vaan myötätuntoisuutta ja empaattisuuden osoittamista. Isosiskoa pidetään ymmärtäväisenä pikkusisarusten virheille ja hauskoille kommelluksille. Ymmärrys voi olla myös siitä, että isosisko on mahdollisesti tehnyt itse samoja virheitä. Siitä minkälaisista virheistä on kyse, ei aineistossa ollut mainintaa. Toisaalta yhdessä uutisartikkelissa mainittiin pikkusisaruksen alkoholinkäytöstä *”...ja on myös ensimmäinen henkilö, joka nauraa vieressäsi ensimmäiselle krapulallesi.*” (Voice.fi 12.11.2015). Krapula ei ole

automaattisesti virhe, mutta ensimmäinen krapula kuulostaa sellaiselta, joka on isosiskon mukaan kuuluu nuoruuden kammelluksiin ja on kokemuksena sellainen, jolle voi vain nauraa. Toisaalta alkoholinkäyttöä voi tarkastella myös tienraivaajan roolin kautta. Alkoholien maistaminen on monesti asia, jota voidaan pitää nuoruuteen kuuluvana, kun omia rajoja haetaan. Vanhempi sisarus on voinut kokeilla alkoholia ennen nuoremman sisaruksen kokeilua, jolloin vanhempi sisarus on saanut testata vanhempien asettamia rajoja. Koska tiukemmat rajat ja kuri on monesti esikoisella, voi olla, että nuorempi sisarus pääsee helpommalla omien rajojen testailun suhteen.

4.6. Johtaja

”Esikoisia pidetään usein kunnianhimoisina ja vastuullisina luontaisina johtajina.” (Iltalehti 18.1.2017)

Johtajan rooli kuuluu esikoiselle, sillä ylivoimaisesti enemmän viitteitä johtajan roolista löytyy uutisartikkeleista, jotka käsittelevät esikoisuutta ilman sukupuolta. Aineistossa on muutama viittaus myös isosiskoon johtajana. Näkemys siitä, että johtajuus on sukupuolittunutta saa tukea aineistosta. Johtajuus näyttyy esikoiselle luontaisena toimintana, johon ajaututaan, kuten aineisto-otteessa *”Esikoiset ajautuvat kuin luonnostaan johtajan rooliin.”* (Voice.fi 27.3.2020). Esikoisen luonteenomaista johtajuutta perustellaan aineistossa luonteenpiirteiden ja sisarusroolin yhteisvaikutuksella. Sisarusroolin pidetään vaikuttavan esimerkiksi siihen, kuinka paljon lapsi on saanut huomiota vanhemmiltaan. Aineistossa esiintyvät sanat kunnianhimoisuus ja vastuullisuus näyttävät olevan tärkeitä ominaisuuksia johtajana toimimisessa. Kuitenkaan ei ole olemassa yhtä ja oikeata ominaisuutta, joka olisi johtajalle elintärkeä, sillä yritys voi tarvita elinkaarensa eri vaiheissa monenlaisia johtajia ja johtamiskäytäntöjä (Hirvikorpi 2005, 66).

Yksi syy sille, että johtajat ovat pääsääntöisemmin miehiä kuin naisia, on annettu miesten ja naisten erilaiset kulttuuriset odotukset ja mielikuvat. Nämä odotukset ja mielikuvat kohdistetaan sukupuolten edustajiin sekä itse että yhteiskunnan toimesta. Miehet ovat historiallisesti tarkasteltuna olleet mukana yhteiskunnallisessa päätöksenteossa, kun taas naiset ovat olleet samaan aikaan kotona. (Aaltio-Marjosola 2001, 36–38.) Tilastojen valossa Suomessa naisten osuus johtajista on pieni, sillä vuonna 2018 oli pörssiyrityksien toimitusjohtajista 7,1 % naisia, mutta toisaalta vuonna 2011 osuus oli 0 % (Kauppakamari 2018, 22). Pörssiyrityksissä naisten eteneminen on ollut

hitaampaa kuin muualla, sillä esimerkiksi naisten osuus henkilöstöjohtajista on jopa 78 % (Kauppakamari 2018, 30). Naisten haastavaa etenemistä päätöksenteon ja johtajan tehtäviin on kuvattu lasikatto- termillä, jonka mukaan naisten ja ylimmän tason välissä on näkymätön este (Aalto-Marjosola 2001, 15).

”Annan isosiskoni edelleen määrällä itseäni liikaa.” (Kodinkuvalehti 11.12.2014)

Naisjohtajuus hahmottuu aineistossa negatiivissävytteiseksi. Muiden ihmisten pomottaminen tai määräily oman mielen mukaan tuovat esiin johtajuuden huonoja puolia. Naisten johtamistyyli ei ole sen määräilevämpi tai pomottavampi kuin miestenkään, sillä tutkimusten mukaan naisten ja miesten johtamistyyliessä ei ole pahemmin eroavaisuuksia havaittu (Aalto-Marjosola 2001, 141). Toisaalta aineiston mukaan pikkusisaruksen määräily yhdistyy myös seuraavassa ilmaisussa ilman mainintaa sukupuolesta *”Monopolia pelatessanne saatte edelleen riidan aikaiseksi-ja sinä yrität määrätä sääntöjä, olethan vanhin.”* (Voice.fi 6.10.2015). Peleissä ja leikeissä voi muodostua yhtä lailla erilaisia rooleja, aivan kuten työpaikoilla ja kotona. Johtajan rooliin päätyminen voi alkaa jo lapsuudesta leikkien muodossa, sillä *”Olin veturi, joka päätti leikit sun muut.”* (Helsingin Sanomat 20.4.2016). Sama rooli voi siirtyä myös myöhemmin erilaisiin sosiaalisisiin tilanteisiin.

4.7.Opettaja

”Isosiskosi on opettanut sinulle kaiken, mitä sinun tulee tietää aikuisten maailmasta.” (MTV-Uutiset 11.4.2016)

Opettajan rooli kuuluu aineiston mukaan isosiskolle, sillä yhdestäkään esikoisuudesta ilman sukupuolta kertovasta uutisartikkelista ei löytynyt mitään opettamiseen, neuvomiseen tai kokemusasiantuntijuuteen liittyvää. Opettaminen näyttäytyy aineistossa monialaisena, kuten myös aiemmin esitelty auttajan rooli. Isosisko opettaa pikkusisaruksille aikuisten maailmasta, muodista ja trendeistä. Opettaminen ei ulotu vain näihin, sillä *”Isosisko opettaa elämästä paljon pienemmille vipeltäjille.”* (Voice.fi 12.10.2016). Koko elämästä opettaminen saa opettajan roolin näyttämään hyvin merkittävältä koskien pikkusisarusten elämää. Myös seuraava aineisto-ote osoittaa tämän *”Hän on elämäsi guru.”* (MTV-Uutiset 11.4.2016). Guru viittaa tässä kontekstissa isosiskoon

elämän opettajana, sillä yleisenkäsityksen mukaan guru on uskonnollinen opettaja. Ei ole sattumaa, että opettajuus liitetään naissukupuoleen, sillä opettajuus on naisvaltaista (Naskali 2010, 283). Isosiskon yhdistäminen opettajuuteen vahvistaa opetusalan naisvaltaisuutta. Vuonna 2008 luokanopettajista 75 % oli naisia ja loput miehiä (Tilastokeskus 2008). Alan sukupuolittuneisuudella voi olla merkitystä tyttöjen ja poikien käsityksiin naisesta ja miehestä. Opettajuuden naisvaltaisuus tarjoaa tytöille erilaisia naisen malleja, mutta pojilta voi puuttua erilaisia miehen malleja (Ridell & Tett 2006, 1).

”Isosiskot ovat kovia neuvomaan, ohjaamaan ja jakavat jopa kyllästymiseen asti oivalluksia elämästä pikkusisarilleen.” (MTV-Uutiset 2.1.2016)

Opettamisen lisäksi rooliin kuuluu neuvominen. Neuvominen ja ohjaaminen näyttäytyvät aineistossa tekemisenä, mitä he tekevät muiden pyytämättä neuvoa heiltä. Seuraava aineisto-ote havainnollistaa hyvin, kuinka neuvomista tapahtuu pyytämättä: *”Hän tulee antamaan sinulle neuvoja- pidit sitä tai et.”* (Voice.fi 12.11.2015). Kun toinen neuvoo toista, taustalla voi olla monenlaisia syitä. Esimerkiksi omakohtainen kokemus asiasta voi johtaa muiden ihmisten neuvomiseen. Toisaalta neuvominen voi perustua myös koulutuksella kerättyyn osaamiseen. Läheisen ihmisen neuvominen voi olla mahdollisesti myös osoitus välittämisestä. Voi myös olla mahdollista, että neuvoja neuvoo halutakseen tulla itse kuulluksi ja nähdyksi. Loppujen lopuksi neuvojen vastaanottaja voi itse päättää hyödyntääköhän saamiaan neuvoja vai ei.

”Hän osaa neuvoa myös teini-iän ongelmissa.” (Voice.fi 12.2016)

Teini-iän ongelmissa neuvominen viittaa mahdollisesti isosiskon omakohtaiseen kokemukseen teini-iästä. Omakohtainen kokemus voi olla kokemusasiantuntijuutta. Aineiston mukaan isosisko voi käyttää kokemusasiantuntijuuttaan neuvomaan omia vanhempia, kuten seuraavassa aineisto-otteessa: *”Isosiskot myös vinkkaavat vanhemmilleen, millaisia tunteita pikkusisar käy läpi ja neuvovat, miten kasvukipuilevaa pikkusisarta kannattaisi lähestyä- heillä kun on tästä omakohtaista kokemusta.”* (MTV-Uutiset 2.1.2016). Kasvukivut ja teini-iän ongelmat vaikuttavat olevan isosiskon osaamisaluetta. Tavallaan isosiskon voidaan nähdä toimivan eräänlaisena siltana pikkusisarusten ja vanhempien välillä. Jos teini-iän kapinallisuus kohdistuu vanhempiin, voi

isosisko olla vanhemmille hyvin tärkeä väylä saada kuulla teini-ikäisen pikkusisaruksen tuntemuksia.

5. Pohdinta ja johtopäätökset

Tutkielmassani olen pyrkinyt saamaan vastauksen tutkielman johdannossa esitettyyn tutkimuskysymykseen, *millaisiksi isosiskon ja esikoisen rooleja rakennetaan ja miten niitä esitetään mediassa*. Aineiston perusteella isosiskon ja esikoisen rooleja rakennetaan ja esitetään toisistaan erilaisiksi, vaikka myös yhteneväisyyksiä löytyy. Yhteneväisyydet voivat kummuta itsestänselvyydeltä tuntuvasta tosiasiaista: isosisko voi olla esikoinen ja esikoinen voi olla isosisko. Toisaalta esikoinen voi olla myös isovelji ja isosisko voi olla perheen kuopukselle isosisko, muttei esikoinen. Pyrin pitämään tämän mielessäni koko tutkielmaprosessin ajan. Aineisto kuitenkin osoittaa sen, että molemmat roolit muodostuvat myös muista rooleista. Voidaan myös sanoa, että sukupuoliroolit ohjaavat myös perherooleja.

Löytämistäni rooleista opettaja ja johtaja poikkeavat muista, sillä ne viittaavat suoraan työelämään. Opettajan rooli kuuluu yksinomaan isosiskolle, kun taas johtajan rooli on ainoa seitsemästä roolista, joka kuuluu todennäköisemmin esikoiselle kuin isosiskolle. Opettajuus ja johtajuus ovat aineiston mukaan jakautuneet sukupuolittain. Opettajan ammatti on vahvasti sukupuolittunut, sillä vuonna 2019 esi- ja perusopetuksen opettajista 78 % oli naisia (Opetushallitus 2020, 20). Ala on perinteinen esimerkki naisvaltaisesta alasta. Kuitenkin on huomattava, että samaisena vuonna naisten osuus rehtoreista oli 51 % (Opetushallitus 2020, 20). Rehtori toimii koulun johtajana, kun taas opettajan asema on erilainen ja hierarkkisessa asteikossa alempana. Vaikka naisten osuus opettajista on huomattavasti suurempi, kuitenkin sukupuolijakauma rehtoreiden kohdalla ei ole suhteessa samanlainen. Toisaalta voi olla, että miehiä kiinnostaa enemmän rehtorin kuin opettajan työ. Mutta pohdin, voiko miehiä kiinnostaa enemmän johtoasema, koska miehiin kohdistuvat kulttuuriset odotukset nimenomaan kannustavat miehiä johtajuuteen. Naisiin ja miehiin kohdistuvat erilaiset kulttuuriset odotukset voivat vaikuttaa myös omaan identiteettiin ja minäkuvaan (Aaltio-Marjosola 2001, 37). Identiteetti ja minäkuva muodostuvat monista palasista, mistä kulttuuri on yksi mahdollinen palanen. Voiko olla niin, että naiset eivät välttämättä hae johtajan asemaan, koska heihin kohdistuvat kulttuuriset odotukset eivät tue tai kannusta johtajuuteen työelämässä? Omat havaintoni koskien opettajan ja johtajan sukupuolittuneita rooleja saa näin ollen vahvistusta aiemmasta tutkimuksesta.

Aineiston perusteella opettajan ja johtajan roolit eivät ole ainoita osittain sukupuolittuneita rooleja. Historiallisesti tarkasteltuna tyttöjä on kasvatettu perheenemännyyteen ja äitiyteen jo pitkän aikaa. Vaikka perheenemännöyys voi kuulostaa korvaan vanhanaikaiselta termiltä, on termin käyttö yhä relevantti vielä tänä päivänä. Perheenemäntä on perheen nainen, jonka tehtävänä on huolehtia ennen kaikkea kodista, mutta myös muista perheenjäsenistä. Aineiston perusteella vastuunkantajan roolin kohdalla perheenemännöyys korostuu perheenjäsenistä huolehtimisena. Vastuu muista ja kodista tuntuu olevan taakka, joka on jäänyt naisten kannettavaksi myös sen jälkeen, kun naiset ovat siirtyneet työelämään miesten rinnalle. Vastuuta voi olla hankala jakaa, sillä vastuunkantaminen nähdään kuuluvaksi juuri itselle ja vastuunjakaminen voi tuntua epäonnistumiselta tai tuoda riittämättömyyden tunteita pinnalle. Vastuunkantajan lisäksi auttajan roolin kohdalla vanhempien auttaminen pikkusisarusten hoitaminen ja hoivaajan roolin ottaminen liittyvät perheenemännöyteen, mutta myös äitiyteen valmistautumisena.

Vaikka äitiyteen kuuluu toki hoitamisen ja hoivaamisen lisäksi muuta, isosiskon rooli hoivaajana tuntuu luonnolliselta jatkumolta, kun tarkastelee tytön rooliin kasvattamista pienestä työstä naiseksi. Monet lasten lelut ja leikit ovat sukupuolittuneita, sillä tyttöjen leikeiksi mielletään nuket ja kotileikit, kun taas poikienleikeiksi oletetaan autoilla leikkiminen ja rakentaminen. Nukkeja hoivataan ja kaunistetaan, toisin kuin autoja ja rakennelmia. Erään tutkimuksen mukaan lapsen leikkiessä vastakkaiselle sukupuolelle miellettyjä leikkejä, on tilanne ollut usein se, että samaa sukupuolta olevat leikkikaverit eivät ole olleet paikalla tai kyseessä on ollut isomman ryhmän yhteinen leikki (Alasuutari 2016, 119–120). Näin ollen toisen sukupuolen leikkien leikkiminen ei ole este yhdessä tekemiselle, mutta eräänlainen poikkeustilanne. Sukupuolittuneet leikit heijastuvat myös työelämään, sillä terveys- ja sosiaalipalvelut ovat Suomen naisvaltaisin ala (naisia 86 %) ja rakentaminen on miesvaltaisin ala (miehiä 92 %) (Tilastokeskus 2018, 46). Lelut ja leikit tuntuvat täysin harmittomilta, mutta tarkemmin ajateltuna niiden sukupuolittuneet käytännöt uusintavat ja rakentavat sukupuolirooleja. Jäin pohtimaan, miten lelujen ja leikkien sukupuolineutraaliutta voisi edistää päiväkodeissa, kouluissa ja kodeissa. Toisaalta ei ole ongelmallista, jos tyttö pitää nukeilla leikkimisestä, mutta jos poika pitää nukeilla leikkimisestä, sen ei pitäisi olla ongelmallista kenellekään.

Sukupuolittuneiden roolien lisäksi isosiskoon ja esikoiseen liitetään myös samoja rooleja. Yksi tällainen rooli on vastuunkantaja. Vastuunkantaminen niin omista vanhemmista, sisaruksista kuin koko perheen asioista saa vastuunkantamisen näyttämään raskaalta roolilta. Kaikki valitsemani

uutisartikkelit ovat suomenkielisiä ja löytyneet suomalaisista verkkomediaista. Voisiko vastuunkantaminen olla taakka, joka on säilynyt kulttuurissamme sukupolvelta toiselle? Erään aineisto-otteen mukaan esikoisen on pitänyt kantaa vastuuta, kun vanhempien elämänhallinta on ontunut. Suomalaisella sisulla esikoinen on kantanut vastuun itse sellaisista asioista, jotka kuuluisivat perinteisesti vanhemman rooliin. Samalla vastuunkantajassa on myös pärjääjän roolia. Lapsuuden perheroolit näyttävät heijastelevan myös suomalaista yksin pärjäämisen kulttuuria. Olisi mielenkiintoista perehtyä myös mahdollisiin roolien kulttuurieroihin. Pohdin, ovatko individualistissa kulttuureissa perheroolit erilaisia kuin kollektiivisissa kulttuureissa.

Tutkielmassani median merkitystä roolien rakentajana ja esittäjänä ei voi jättää tarkastelematta. Aineiston uutisartikkelit ovat median tuotteita, joita määrittävät median omat käytännöt. Yksi käytäntö on klikkausten maksimalisointi. Utusten klikkailulla on merkitystä medioiden talouteen, sillä klikkaukset saavat sivustot näyttämään entistä houkuttelevimmilta mainostajille. Houkuttelevat otsikot ovat avainsana, koska artikkelin lukeakseen tulee lukijan klikata otsikkoa. Aineiston uutisartikkeleiden otsikoista osassa on nähtävissä viitteitä tällaisesta otsikoinnista, sillä otsikot ovat hyvin kärkkäitä ja ehdottomia. Kärkäs ja ehdoton tyyli on säilynyt myös osaan artikkeleista. Mahdollisesti tällainen tyyli on huomiota ja tunteita herättävä. Asiat esitellään hyvin toteavasti, eikä vaihtoehtoja anneta, mikä voi nostaa ajatuksia ja tunteita pintaan. Monet tutkielmassani esiintyvät aineisto-otteet ovat hyvin ehdottomia ilmaisuja, ja ilmaisusta poikkeavaa käytöstä tai toimintaa voi pitää rooliin kuulumattomana. Näin ollen median vaikutus roolin rakentajana ja esittäjänä on merkittävä.

Aineiston uutisartikkeleiden keskinäiset eroavaisuudet antavat myös kiinnostavan aiheen tarkastella. Osa löytämistäni rooleista käsittää alleen enemmän lukijoiden kokemuksia, kun taas osassa on enemmän toimittajien omia päätelmiä. Lukijoiden omat kokemukset ovat subjektiivisia ja oletettavasti todellisia kokemuksia, mutta toimittajien päätelmät rooleista eivät ole välttämättä päätelmiä todellisista tapahtumista. Myötäeläjän ja opettajan roolit ovat ainoita rooleja, missä kuuluu vain toimittajien oma ääni. Auttajan roolissa kuuluu vain yhden lukijan ääni, mutta muutoin myös auttajan rooli on täynnä toimittajien päätelmiä. Toimittajat ovat rooleista ulkopuolisia henkilöitä ja he ovat nimenomaan niitä, jotka kohdistavat normeja ja odotuksia juuri isosiskon tai esikoisen roolin haltijaan. Toki en voi tietää ovatko toimittajat itse isosiskoja tai esikoisia tai onko heillä omia kokemuksia asiasta, mutta nämä seikat eivät tule artikkeleissa millään tavalla esille.

Lisäksi monet valitsemistani uutisartikkelista on kirjoitettu ilman mainintoja lähteiden käytöstä, mikä vahvistaa toimittajien toimintaa roolien määrittelijöinä.

Toimittajien kirjoittamissa uutisartikkeleissa on monesti tarkka kohdennus siitä, kenelle artikkeli on suunnattu. Aineisto-otteista voi nähdä, että lukijaa sinutellaan. Näin ollen artikkelit eivät ole suinkaan suunnattu isosiskoille ja/tai esikoisille, vaan heidän sisaruksilleen. Tarkemmin sanottuna sisaruksista nimenomaan siskoille eikä veljille. Lehtiä voidaan luokitella esimerkiksi lukijakunnan mukaan. Suurin osa aineiston uutisartikkeleista on julkaistu iltapäivälehdissä, aikakauslehdissä ja naistenlehdissä. Naisten lehdet ovat suunnattu nimensä mukaisesti naisille, mutta iltapäivä- ja aikakauslehdet eivät ole yhtä lailla tietylle sukupuolelle suunnattuja. Kun lukijakunta on tiedossa näkyy se myös artikkelin sisällöstä ja juuri sinuttelu on yksi keino kohdentaa teksti tietylle lukijakunnalle. Myös mahdolliset aineistossa esiintyneet lukijoiden kokemukset ovat tulleet kohdennetusti tietyltä lukijakunnalta. Esimerkiksi Anna ja Kotiliesi ovat naistenlehtiä, jolloin lukijoiden kokemukset kirjoitetuissa artikkeleissa ovat tulleet naisilta, vaikka artikkeleissa olisi ollut kyse esikoisuudesta ilman mainintaa sukupuolesta. Tämä hankaloitti analyysin tekemistä, sillä kaikissa otteissa ei ollut aivan selvillä onko kokemus naisen kirjoittama. Vaikka lehti olisi luokiteltu naistenlehdiksi, ei se sulje pois mieslukijoita. Näin ollen kokemukset esikoisuudesta voivat olla myös miesten kirjoittamia.

Aineiston analyysia tehdessä huomasin, miten yllätyksellisen isosisko on aineisto-otteissa. Esimerkiksi myötäeläjän rooli kuuluu täysin isosiskolle. Aineiston uutisartikkeleista esikoiseen liittyviä artikkeleita on tuplamäärä isosiskoon liittyviin verrattuna. Toisaalta osassa artikkeleista isosisko ja esikoinen limittyvät yhteen, eikä artikkeli olekaan välttämättä pelkästään toiseen liittyvä. Isosiskon roolista löytyy enemmän nimenomaan rooliin liittyvää, kun taas esikoiseen liittyvät artikkelit ovat monesti aiheeltaan yksilöpsykologisia, kuten persoonallisuuspiirteiden esiintymistä. Esikoisuutta on mahdollisesti tutkittu enemmän kuin isosiskoutta, mikä on voinut vaikuttaa esimerkiksi artikkeleissa mainittuihin tuoreisiin tutkimustuloksiin.

Aineistolla on myös annettavaa koskien roolien esittämiseen liittyviä vaikeuksia. Roolikonfliktin tilanteessa yksilön voi olla vaikea sopeutua rooliin joko rooliodotusten tai -vaatimusten suhteen (Eskola 1990, 178–179). Roolien esittäjiltä odotetaan tietynlaista toimintaa, mutta yksilö ei välttämättä pysty sopeutumaan esimerkiksi erimielisyyksiin koskien sitä, miten roolia kuuluisi

esittää. Isosiskon ja esikoisen rooliin kuuluva vastuunkantajan rooliin kuuluu vastuullinen käyttäytyminen, kuten seuraavassa ilmenee ”*Vaikka isosisko halunnut heittäytyä vastuuttomaksi ja pitää hauskaa, useimmiten hän on saattanut hillitä itseään näyttääkseen hyvää mallia pikkusisarelleen- tai on ainakin pyrkinyt peittelemään tekosiaan.*” (MTV Uutiset 2.1.2016)

Tällaisessa tilanteessa roolin esittäjän mahdollisuutena olisi ollut roolin esittäminen huomioimatta muiden näkemyksiä ja siten heittäytyä vastuuttomaksi.

Välillä roolin esittäminen voi olla vaikeaa myös sen vuoksi, ettei ole tiettyä ohjeistusta, kuinka roolissa tulee toimia. Esimerkiksi ei ole olemassa isosiskon tai esikoisen ohjekirjaa, missä on lueteltuna roolin esittämiseen liittyviä seikkoja. Perherooleissa on paljon kirjoittamattomia ohjeita ja roolin esittäminen voi olla oikeastaan ulkopuolisten, kuten perheen, päiväkodin, koulun tai median luomien ohjeistusten tuotos. Esimerkiksi vanhemmille voi olla hellyyttävä nähdä esikoinen hoitamassa kuopusta ja vanhempi saattaa tiedostamattaan ohjata esikoista hoitamaan häntä. Vähitellen esikoinen oppii vanhempien ohjeistuksella mitä hänen omaan rooliinsa mahdollisesti kuuluu. Näin rooleja voidaan pitää sosiaalisesti muodostuneina kokonaisuuksina.

Rooleilla on myös yksilöille merkitys esimerkiksi identiteetille, sillä ihminen oppii sosiaalisen identiteetin teorian kautta itsestään sosiaalisen kanssakäymisen välityksellä. Pohtiessani omaa rooliani isosiskona ja esikoisena voin myös allekirjoittaa tämän. Tunnistan osasta aineiston uutisartikkeleista itseäni, mutta myös samaan aikaan pyrin kyseenalaistamaan kaiken lukemani, jottei subjektiivinen positioni vaikuta tutkielmaani. Oli mielenkiintoista lukea rooleista ja tutkimani jälkeen ymmärrän paremmin itseäni ja roolejani. Erityisen mieluisaa oli tutkia tytön rooliin kasvattamista, sillä nyt näen, miten esikoisasemani lisäksi myös sukupuoli on vaikuttanut roolien muodostumiseen.

Tutkielma-aihetta pohtiessa olin kiinnostunut tarkastelemaan isosiskouden rinnalla isoveljeyttä, mutta aineistoa etsiessä isoveljeydestä en löytänyt aiheeseen sopivia artikkeleita kuin yhden. Löytämässäni artikkelissa on esimerkiksi vastuunkantajan ja auttajan rooliin kuuluvia ilmauksia. Pikkusisarusten puolien pitämisessä kuvataan isoveljeä suojelijana, mikä poikkeaa käyttämästäni aineistostani. Näin ollen seuraavaksi olisi hedelmällistä tarkastella isoveljen roolia ja erityisesti roolin eroja tai samankaltaisuuksia isosiskon roolin välillä. Isoveljeyden kohdalla olisi hyödyllistä tarkastella myös pojan rooliin kasvattamista; onko pojan rooliin kasvattamisella samanlaista

vaikutusta isoveljeyteen kuin mitä tytön rooliin kasvattamisella isosiskoudessa? Tutkielmaani tehdessä pohdin, miksi isosiskon ja esikoisen rooleja on tutkittu hyvin vähän sosiaalipsykologiassa. Roolit kuitenkin ohjaavat käyttäytymistämme erilaisissa ryhmissä, kuten perheissä ja ovat yksilöiden kannalta merkittäviä.

Lähteet

Aaltio-Marjosola, Iris (2001) Naiset, miehet ja johtajuus. Helsinki: WSOY.

Aarva, Kim (2009) Hoivan ja hoidon lähijohtaminen. Tampere: Tampere University Press, Acta Universitatis Tamperensis 1421.

Alasuutari, Maarit (2016) Tytön ja pojan varhaiskasvatus. Teoksessa Husso, Marita & Heiskala Risto (toim.) Sukupuolikysymys. Helsinki: Gaudeamus.

Blair, Linda (2012) Esikoinen, keskimäinen, vai kuopus? Miten syntymäjärjestys ohjaa elämää. Suomentanut Maikki Soro. Helsinki: Minerva Kustannus. Englanninkielinen alkuteos 2011.

Burr, Vivien (2002) The person in social psychology. Hove, East Sussex: Psychology Press; New York: Taylor & Francis.

Davis, Kingsley (1950) Human society. New York: Macmillan.

Eskola, Antti (1990) Sosiaalipsykologia. Helsinki: Tammi.

Fredrikson, Ingrid (1966) Sukupuolten roolit. Porvoo: WSOY.

Goffman, Erving (1971) Arkielämän roolit. Suomentanut Erkki Puranen. Helsinki: WSOY. Englanninkielinen alkuteos 1959.

Hirvikorpi, Helinä (2005) Valta jakkupuvussa. Naiset ja johtaminen. Helsinki: WSOY.

Jaakkola, Maarit (2013) Hyvä journalismi. Käytännön opas kirjoittajalle. Vantaa: Kansanvalistusseura.

Jalovaara, Marika (2014) Perheet ja perhedynamiikka. Teoksessa Erola, Jani & Räsänen, Pekka (toim.) Johdatus sosiologian perusteisiin. Helsinki: Gaudeamus.

Kaulio, Pia & Svennevig, Hanna (2006) *Sisarus- Rakkautta, vihaa, kateutta*. Helsinki/Jyväskylä: Minerva Kustannus.

Keskuskaupakamari (2018) *Naisjohtajaselvitys 2018: Naisjohtajia ennätysmäärä- toimialojen erot suuria*. <https://kauppakamari.fi/wp-content/uploads/2020/06/keskuskaupakamarin-naisjohtajaselvitys-2018-20.11.-webversio.pdf>. Viitattu 15.4.2021

Korvajärvi, Päivi (2010) *Sukupuolistunut ja sukupuolistava työ*. Teoksessa Saresma, Tuija & Rossi, Leena-Maija & Juvonen, Tuula (toim.) *Käsikirja sukupuoleen*. Tampere: Vastapaino.

Korvela, Pirjo (2003) *Yhdessä ja erikseen-Perheenjäsenten kotona olemisen ja tekemisen dynamiikka*. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy.

Käyhkö, Mari (2011) *Koulu tyttötutkimuksen näyttämönä*. Teoksessa Ojanen, Karoliina & Mulari, Heta & Aaltonen, Sanna (toim.) *Entäs tytöt*. Tampere: Vastapaino.

Metso, Tuija (1992) *Yhdessä vai erikseen? Tytöt ja piilo-opetus suunnitelma*. Teoksessa Näre, Sari & Lähteenmaa, Jaana (toim.) *Letit liehumaan*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Naskali, Päivi (2010) *Kasvatus, koulutus ja sukupuoli*. Teoksessa Saresma, Tuija & Rossi, Leena-Maija & Juvonen, Tuula (toim.) *Käsikirja sukupuoleen*. Tampere: Vastapaino.

Opetushallitus (2020) *Opettajat ja rehtorit Suomessa 2019. Raportit ja selvitykset 2020:11*. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/opettajat_ja_rehtorit_suomessa_2019_esi_ja_perusopetuksen_opettajat.pdf. Viitattu 14.4.2021

Pennington C.Donald (2005) *Pienryhmän sosiaalipsykologiaa*. Helsinki: Gaudeamus.

Riddell, Sheila & Tett, Lyn (2006) *Gender and teaching: Where have all the men gone?* Edinburgh: Dunedin Academic Press.

Stainton Rogers, Wendy (2011) *Social psychology*. Second edition. Maidenhead: England.

Stakes (2005) Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Helsinki: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus.

Suomen virallinen tilasto (SVT): Työssäkäynti [verkkajulkaisu].

ISSN=1798-5528. Ammatti Ja Sosioekonominen Asema2008, Liitetaulukko 2. Suurimmat naisvaltaiset ammattiryhmät (naisia 60–90 % ammattiryhmästä) vuonna 2008 . Helsinki:

Tilastokeskus [viitattu: 14.4.2021]. Saantitapa:

http://www.stat.fi/til/tyokay/2008/04/tyokay_2008_04_2010-12-03_tau_002_fi.html.

Suoninen, Annikka (1992) Pikkutyttöjen televisionkatselu: pikkukakkosta ja pitsiprinsessoja. Teoksessa Näre, Sari & Lähteenmaa, Jaana (toim.) Letit liehumaan. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Tarmo, Marjatta (1992) ”Työt ne mutisee mekkoonsa” Opettajien käsityksiä tytöistä. Teoksessa Näre, Sari & Lähteenmaa, Jaana (toim.) Letit liehumaan. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Tilastokeskus (2018) Sukupuolten tasa-arvo Suomessa 2018.

http://www.stat.fi/tup/julkaisut/tiedostot/julkaisuluettelo/yyti_sts_201800_2018_19722_net.pdf.

Viitattu 14.4.2021

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2018) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Tuomaala, Saara (2011) Menneisyyden tytöt ja tyttöjen historia. Teoksessa Ojanen, Karoliina & Mulari, Heta & Aaltonen, Sanna (toim.) Entäs tytöt. Tampere: Vastapaino.

Vilkko, Anni & Muuri, Anu & Saarikalle, Kristiina & Noro, Anja & Finne-Soveri, Harriet & Jokinen, Sari (2014) Läheisavun moninaisuus. Teoksessa Marja Vaarama, Sakari Karvonen, Laura Kestilä, Pasi Moisio ja Anu Muuri (toim.) Suomalaisten hyvinvointi 2014. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Vuori, Jaana (2010) Äitiys sukupuolikysymyksenä. Teoksessa Saresma, Tuija & Rossi, Leena-Maija & Juvonen, Tuula (toim.) Käsikirja sukupuoleen. Tampere: Vastapaino.

Vuori, Jaana (2021). Mediatekstit. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja].
<<https://www.fsd.tuni.fi/palvelut/menetelmaopetus/>>. [Viitattu 21.03.2021]

Yle 26.2.2014. Professori: Suomalaiset pitäisi velvoittaa elättämään omat vanhempansa.
<https://yle.fi/uutiset/3-7108164>. Viitattu 14.4.2021

Zimbardo, Philip (1975) "Pathology of imprisonment", *American Psychologist*, October. Reprinted in D.Krebs (ed.) (1976) *Readings in social psychology: contemporary perspectives*. New York: Harper & Row.

Liitteet

LIITE 1

AINEISTO

Liitteenä tutkielmassa käyttämäni aineisto.

Anna: Esikoinen, keskimäinen vai kuopus – lapsuuden perheen roolit vaikuttavat myös parisuhteessa. <https://anna.fi/i ihmiset-ja-suhteet/i hmissuhteet/esikoinen-keskimainen-vai-kuopus-lapsuuden-perheen-roolit-vaikuttavat-myos-parisuhteessa> (Julkaistu 7.12.2014)

Anna: 10 syytä miksi olet erityisen onnekas, jos sinulla on isosisko. <https://anna.fi/i ihmiset-ja-suhteet/i hmissuhteet/10-syyta-erityisen-onnekas-isosisko> (Julkaistu 16.8.2016)

Fit: Jämähkä esikoinen, lellitty kuopus? <https://www.fit.fi/hyva-olo/jamakka-esikoinen-lellitty-kuopus/> (Julkaistu 8.10.2014)

Helsingin Sanomat: Esikoinen, keskimäinen ja kuopus – Näin syntymäjärjestys vaikuttaa lapseen. <https://www.hs.fi/elama/art-2000002897260.html> (Julkaistu 20.4.2016)

Iltalehti: Esikoinen, keskimäinen vai kuopus? Mitä sisarusroolisi kertoo persoonastasi? <https://www.iltalehti.fi/perheartikkelit/a/201701182200055772> (Julkaistu 18.1.2017)

Iltalehti: Syntymäjärjestys vaikuttaa luonteeseen - Esikoinen on fiksu, kuopus vitsiniekka. <https://www.iltalehti.fi/perheartikkelit/a/201805252200969816> (Julkaistu 29.5.2018)

Iltasanomat: Esikoisesta asiantuntija, kuopuksesta kehitysjohtaja. <https://www.is.fi/taloussanomat/oma-raha/art-2000001755390.html> (Julkaistu 31.5.2012)

Iskelmä: Esikoinen, kuopus vai ainoa lapsi? Katso, mitä syntymäjärjestys paljastaa rakkauselämästäsi. <https://www.iskelma.fi/uutiset/suhteet/a-191572> (Julkaistu 27.3.2020)

Kodinkuvalehti: Tunnistatko itsesi tästä, esikoinen, keskimäinen tai kuopus?

[https://www.kodinkuvalehti.fi/artikkeli/voi_hyvin/psykologia/tunnistatko_itsesi_tasta_esikoinen_ke
skimmainen_tai_kuopus](https://www.kodinkuvalehti.fi/artikkeli/voi_hyvin/psykologia/tunnistatko_itsesi_tasta_esikoinen_ke
skimmainen_tai_kuopus) (Julkaistu 11.12.2014)

Kotiliesi: Esikoinen, keskimäinen, kuopus – näin paikka perheessä määrittää persoonallisuuttasi.

[https://kotiliesi.fi/terveys/hyvinvointi/esikoinen-keskimmainen-kuopus-nain-paikka-
sisarussarjassa-vaikuttaa/](https://kotiliesi.fi/terveys/hyvinvointi/esikoinen-keskimmainen-kuopus-nain-paikka-
sisarussarjassa-vaikuttaa/) (Julkaistu 8.5.2018)

Kotiliesi: Onko sinulla isosiskoja? Kaikki tämä elämässäsi on siskojesi ansiota.

[https://kotiliesi.fi/terveys/hyvinvointi/oletko-pikkusisko-kaikki-tama-elamassasi-on-isosiskojesi-
ansiota/](https://kotiliesi.fi/terveys/hyvinvointi/oletko-pikkusisko-kaikki-tama-elamassasi-on-isosiskojesi-
ansiota/) (Julkaistu 14.5.2018)

MTV-Uutiset: Oletko perheen nuorin? 11 asiaa, jotka muistat lopun ikääsi.

[https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/oletko-perheen-nuorin-11-asiaa-jotka-muistat-lopun-
ikaasi/5613338#gs.r30tfu](https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/oletko-perheen-nuorin-11-asiaa-jotka-muistat-lopun-
ikaasi/5613338#gs.r30tfu) (Julkaistu 17.12.2015)

MTV-Uutiset: 10 asiaa, jotka vain isosisko voi ymmärtää. [https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/10-
asiaa-jotka-vain-isosisko-voi-ymmartaa/5628204#gs.qfy51v](https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/10-
asiaa-jotka-vain-isosisko-voi-ymmartaa/5628204#gs.qfy51v) (Julkaistu 2.1.2016)

MTV-Uutiset: 10 ihanaa syytä: Isosisko on paras lahja, jonka olet koskaan saanut vanhemmiltasi.

[https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/10-ihanaa-syyta-isosisko-on-paras-lahja-jonka-olet-koskaan-
saanut-vanhemmiltasi/5825512#gs.qg247p](https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/10-ihanaa-syyta-isosisko-on-paras-lahja-jonka-olet-koskaan-
saanut-vanhemmiltasi/5825512#gs.qg247p) (Julkaistu 11.4.2016)

nainen.com: Tutkimus: Esikoiset ovat sisaruksiaan älykkäämpiä. [https://www.nainen.com/tutkimus-
esikoiset-ovat-sisaruksiaan-alykkaampia/](https://www.nainen.com/tutkimus-
esikoiset-ovat-sisaruksiaan-alykkaampia/) (Julkaistu 19.11.2020)

Studio55.fi: Väite: Syntymäjärjestys määrää elämäsi yhtä paljon kuin sukupuoli.

[https://www.studio55.fi/hyvinvointi/article/vaite-syntymajarjestys-maaraa-elamaasi-yhta-paljon-
kuin-sukupuoli/134374#gs.r347yi](https://www.studio55.fi/hyvinvointi/article/vaite-syntymajarjestys-maaraa-elamaasi-yhta-paljon-
kuin-sukupuoli/134374#gs.r347yi) (Julkaistu 12.10.2011)

Terve.fi: Onko lapsillasi suuri ikäero? Lue tästä vinkkejä! [https://www.terve.fi/artikkelit/onko-
lapsillasi-suuri-ikaero-lue-tasta-vinkkeja/](https://www.terve.fi/artikkelit/onko-
lapsillasi-suuri-ikaero-lue-tasta-vinkkeja/)

(Julkaistu 21.2.2012)

Terve.fi: Näin syntymäjärjestys vaikuttaa luonteeseesi. <https://www.terve.fi/artikkelit/nain-syntymajarjestys-vaikuttaa-luonteeseesi> (Julkaistu 19.6.2017)

Uusi Suomi: Oletko esikoinen, keskimäinen vai kuopus? Näin syntymäjärjestys vaikuttaa elämääsi. <https://www.uusisuomi.fi/uutiset/oletko-esikoinen-keskimainen-vai-kuopus-nain-syntymajarjestys-vaikuttaa-elamaasi/50008379-969c-3787-971a-ad34394fdbfd> (Julkaistu 3.10.2008)

Voice.fi: Onko sinulla isosiskoa? Lue, miten se näkyy luonteessasi. <https://www.voice.fi/suhteet/a-77594> (Julkaistu 24.4.2015)

Voice.fi: Aikuisuus muuttaa sisarussuhteita – 12 asiaa, jotka vain isosiskot tietävät. <https://www.voice.fi/suhteet/a-84249> (Julkaistu 6.10.2015)

Voice.fi: Miksi kaikkietävä ja ärsyttävä isosisko on paras? 7 syytä. <https://www.voice.fi/suhteet/a-85726> (Julkaistu 12.11.2015)

Voice.fi: Isosiskot ovat korvaamattomia - 13 painavaa syytä. <https://www.voice.fi/suhteet/a-132372> (Julkaistu 12.10.2016)

Voice.fi: Esikoinen, kuopus vai ainoa lapsi? Katso, mitä syntymäjärjestys paljastaa rakkauselämästäsi. <https://www.voice.fi/suhteet/a-191572> (Julkaistu 27.3.2020)